

VÄLIS-EESTI

Nr. 8

AUGUST

1938

TARTU NÄITUS

27. aug. — 30. aug. 1938.

BÜROO TARTUS, NÄITUSE TÄN. 31, TELEF. 1-01

KÕIGE LÄHEDAM SÜDAMELE — SÜNNIMAA
LUGEGE

PÄEVALEHTE,

OLETE ALATI KODUMAA SÜNDMUSTES TEADLIK

VIIBIDES KODUMAAL — KÜLASTAGE KINDLASTI

PÄEVALEHE RAAMATUKAUPLUSI

TALLINNAS, PÄRNU MNT. 10 ja PIKK TÄN. 2

SOOVITAME SUURES VALIKUS:

KÕIKI EESTIKEELSEID RAAMATUID, MAAKAARTE, LINNA-
PLAANE, VAATEKAARTE j.n.e. KÕIGI EESTIS ILMUVATE
AJAKIRJADE PEALE TELLIMISTE VASTUVÕTMINE.

LASTE RÕÕM

ON AINULAADNE EESTIS ILMUV LASTEAJAKIRI

TALLINNA EESTI KIRJASTUSE ÜHISUS

TALLINN — EESTI, PIKK TÄN. 2. OMA TEL. KESKJ. 428-83

VÄLIS-EESTI

AUGUST, 1938

Nr. 8

10. AASTAKÄIK

Väljarändamise ja tagasirändamise küsimusi.

Eestlased on välja rännanud häda sunnil.

J. Annusoni III ülemaailmsel Välis-Eesti kongressil peetud kõnest.

Üksikute isikute kui ka vähemate või suuremate inimrühmade rändamine kodumailt võõraste rahvaste keskele on igivana nähe — niisama vana, kui kogu inimsoo kirjutatud ning kirjutamata ajalugu, — nähe, millel on sageli otsustav mõju mitte ainult oma eluaset muutvatele isikutele, vaid ka neile rahvastele, kelle keskelt võrsusid või kelle hulka asusid need inimsoo veerevad kivid. Ja kuna on põhjust arvata, et ühe rahva liikmete asumine teiste rahvaste keskele jääb ka tulevikus möödapääsmatuks ning paratamatuks nähteks, siis on vajalik, et igal oma saatust iseseisvalt juhtival ja oma tulevikku ettekavatseval rahval oleksid oma liikmete väljarändamisse kui ka uute liikmete sisserändamisse puutuvad, enam ehk vähem teadlikud, realistliku iseloomuga kavad ja poliitika, milline arvestaks seni toimunud välja- ning sisserändamise kogemusi ning tulemusi, kui ka nende alusel oodatavaid tuleviku võimalusi.

Juba vanadel ajaloolistel rahvastel kui ka hariduse algastmel seisvatel loodusrahvastel leiame mitmesuguseid sellesse alasse puutuvaid määrusi ning kitsendusi. Ka on igal praegusel iseseisval rahval oma sissen- ning väljarändamist korraldav poliitika mitmesuguste passimääruste ja sisse- ning väljasõidukeelude või -lubade näol. Need korraldused ja määrused on kasvanud välja mingisugustest üksikutest, sageli lühiajalise iseloomuga olukordadest, ilma pikemaegse

arenemise ja võimaluste ette arvestamiseta. Sageli nad on puht-tunnete iseloomuga: lihtsalt ei taheta, et inimesed asuksid võõrsile, oletades, et võõrsil on paha elada, või peetakse võõraste gruppi kuuluvaid isikuid soovimatuks juurdekasvaks oma seesmiselt ühtlasele rahvale jne.

Ometi see nähtus on niivõrd sügava ja laiaulatusliku iseloomuga, et seda tuleks käsitleda lahutamatus ühenduses kõigi teiste rahvuslikult tähtsate poliitiliste, majanduslike ja kultuuriliste probleemidega. Seesuguse möödupunga hinnates meil on praegu küll mõnesuguseid sisse- ja väljarändamisse puutuvaid määrusi, vaateid ja seisukohti, kuid tundub üldise, kõiki asjaolusid arvestava teadliku kava puudumine. Viimase loomine, kooskõlas kõigi rahva tähtsamate eluküsimuste juhtimise ja arendamisega, on üheks meie rahvaesinduse ja Vabariigi valitsuse otsekoheematest ülesannetest.

Millistest asjaoludest tuletada ja millisesse suunda juhtida seda välja- ning sisserändamise määravat poliitikat?

Küsimuse lähemale vaatlusele asudes leiame ilma suurema vaevata, et meie rahva kasvamise ja arenemise seisukohast hinnates kogu senine väljarändamine on ebasoovitava ja eifava iseloomuga nähtus. Viimase saja aasta kestel on Eestist lahkunud vähemalt $\frac{1}{4}$ meie rahva üldarvust ja, nagu seniseist olukorrast võib järeldada, see veerand läheb lõppeks meie rahvale täiel mää-

ral kaduma — füüsiliselt kui ka hingeliselt. Mis kasu on meil külmast arvustikust, et Nõukogude Venes on ligi paarsada tuhat eestlast, kui me teame, et see meie sugurahva osa venestub järkjärgult rohkemal määral oma ümbruse mõjul ja on isegi määratud otsesele füüsilisele hävingule — poliitiliste tagakiusamiste, ühest riigiservast teiste paikamise ja mitmesuguste teiste erakordsete võtete ning olude mõjul? Või mis kasu on meil teadmisest, et Ühendriiges, Kanadas, Lõuna-Ameerikas ja Austraalias on kümneid tuhandeid eestlasi, kui need suguvennad muutuvad ameeriklasteks, kanadalasteks, brasiillasteks või Austraalia kodanikeks juba kahe, kõige rohkem aga kolme inimpõlve kestel? Ei aita ka teadmisest, et eestlasi on Abessiinias, Mandžuurias, Hiinas ja Hispaanias, kui mitte ainult nende majanduslik edu, vaid ka kogu nende edasielamine saab küsitavaks lahtipuhkevate sõdade ja maa pärisrahva vaennliku suhtumise tagajärjel.

Vanaaegseid rahvaste rändamisi ja uuema aja väljarändamiste tulemusi jälgides leiame, et nende nähtuste tulemused on kahte, teineteisest erinevat liiki. Ühede rahvaste väljarändamise tulemuseks on nende rahvaste võimupiiride suurenemine ja mõju ning maa-ala kasvamine kui ka nende rahvaste ümberrahvustamine, kelle hulka nende liikmed asunud. Seesugused tulemused olid vanade roomlaste väljarändamisel, kes „roomastasiid“ alguses Itaalia, siis Hispaania, Gallia ehk Prantsusmaa, Inglismaa ja paljude teiste maade kultuuri ning elanikud. Samu tulemusi leiame vähemal või rohkemal määral ka Inglise, Hispaania ja Saksa rahvaste väljarändamisel ühel või teisel, varem või hilisemal ajajärgul.

Soomesugu rahvad ei saa uhkustada seesuguste tagajärgedega. Nende väljarändamiste tulemused on eitava, rahvast killustava, kahandava ja nõrgendava iseloomuga. Ajalugu on pisanud neid nende algasupaidelt laiali üle suure Sarmaatia lagendiku, Uuralist kuni Läänemere kaldale, kus nende suurem osa on olnud kergelt ümbermuudetavaks materjaliks Suur-Vene rahva füüsilisele kasvamisele.

Soomesugu rahvastel puudub roomlastele, germaanlastele ja slaavlastele omane

pealetükkivus ja lajutustung; neil on kahjuks puudunud ka seesmine ühtlus ja korraldus oma maa sulgemiseks sissetungivate võõraste eest. Praegused soomesugu rahvad on vaid riismed ja vari sellest, mida nad oleksid võinud olla. Soomesugu rahvaste suuremat osa tuleb otsida Põhja- ning Kesk-Venemaa rahva miljonites, kes on küll kultuuriliselt ja keeleliselt slaavlastel, kuid oma tõulise päritolu poolt mõnikord puhtamat alg-soome tüüpi kui Läänemere kallastel asuvad soomlased ja eestlased. Ja üks eestlastele lähem kaas-suguharu — liivlased — oli isegi nii paindlik ja nõrk, et ta sulaskokku arvuliselt ja jõuliselt meist nähtavasti mitte sugugi tugevama läti rahvaga.

Niisuguste kurbade mineviku kogemuste juures oleks asjata oodata kuigi palju paremaid tulemusi uuema aja väljarändamistest. Eestlased ja soomlased ei ole kunagi rännanud välja niivõrd uute maade vallutamiseks, kui koduste hädade ja viletsuste eest põgenemiseks. Rännati Venemaale, kuna ei suudetud võita tagasi oma maad tollaegsetelt isandatelt. Rännati Ameerikasse ja mujale, põgenedes kodumaal valitsevate kitsenduste ja takistuste eest. Rännati välja sellepärast, et kodumaa oli kitsas, et seal polnud hakkamist. Samal ajal saabus aga Eestisse tuhandeid uusi sakslasi, venelasi ja juute — rajama endile mugavat elu ja tulutoovaid ettevõtteid eestlaste kulul ja eestlaste maal.

Väljarändamise hindamisel väidetakse harilikult, et kodumaalt välismaile siirdunud isikud on peamiselt rahva elujõulised, hakkajamad ja ettevõtlikumad liikmed. Vajatavat julgust ning hakkamist, et vabastada ennast mineviku ja harjumuse vangistusest ja sukelduda tundmatusse ümbrusesse, kus isikut ootab etteaimamatu tulevik. Sisserändajate ettevõtlikkuse tulemuseks olevat maailma rikkaimat tööstuslikku maa — Ameerika Ühendriigid. Samuti võivat näha edukaid tulemusi ka paljude teiste eurooplastest asundatud maade arenemises.

See väljarändajate kui rahva elujõulismate ja hakkajamate liikmete ülistamine on liialdatud ja ühekülgne. Ameerika rahvas, näiteks, on läbistikku niisama algatusvõimne ja niisama saamatu kui nende Euroopas asuvad onupojad. Ameerika edu on olenend

rohkem selle maa looduslikust rikkusest, kui mingisugusest erilisest elanike andekusest. Eestlastest väideti, et nad on rumalad ja saamatud, nii kaua, kui nad olid teiste valitsuse all ja maa kuulus parunitele. Nad olid harimatud ja andetud seni, kui koolides õppimine oli vaid aadlike võsude eesõiguseks. Pärastine arenemine on avastanud eestlastes vähemalt niisama palju andekust, riigi poliitilise juhtimise ja majandusliku elu ning tööstuse arendamise oskust kui teistel, n. n. kõrgematüübilisteks tembeldatud rahvastel. Nagu rahvaste, nii ka isiku elus, tulemused ja edu on selätatavad osalt andekusega ja võimetega, samal määral aga ka maa rikkusega ning ühiskondlike oludega.

Kuid oletame siiski, et väljarändajatel on rohkem julgust, agarust ja oskust, mis anab neile erilisi tulemusi uues kodus — paremaid, kui nende vennad ja sõbrad saavutavad vanal kodumaal. See paistis tõepoolest nõnda ühel ja teisel juhul ka eestlastestki väljarändajate suhtes. Mitmel pool Sise-Venemaal, Kaukaasias, Krimmis ja Siberis, tekkisid eesti meeste ja naiste hoolet jõukad talud ja külad, tol ajal kui kodumaale jäanud sugulased ja üleaedsed vaevlesid endiselt kõige raskematki tööd tehes kehvalt tasuvates taludes või virelesid kuskil mõisamoonaka või vabadiku seisukorras.

Kuid inimene ei rahuldu ainult ajutise, mööduva isikliku eduga. Ta püüdeks on kindlustada ka oma järeltulijate — laste, lastelaste ja kangemategi inimpõlvade tulevikku. Millised tagajärjed on nende „elujõulisemateks ja algatusvõimelisemateks“ nimetatud väljarändajate töö ja loomingu võrreldes kodumaale jäänud „saamatumate ja andekhemate“ omiga? Pealiskaudnegi vaatlus näitab, et olukord on muutunud, ja et kaardid on vahetatud. Eesti asunikud Venes on kaotanud oma kahe-kolme inimpõlve töötulemused, on vintsutatud ühest riigiservast teise, ja paljud ühes oma perekondadega on saanud koguni vägivaldse füüsilise hävi osaliseks. Ka Ameerikasse, Brasiiliasse ja mujale siirdunud suguvendade saatust ei ole keskmiselt kuigi palju roosilisem, sageli aga isegi mure- ja vaevarikkam, kui kodumaale jäänutel.

Üldkokkuvõttes leiame, et nii Eesti rahva kui kogukuse, kui ka üksikute liikmete

suhtes väljarändamine on osutunud ebasoodsaks nähtuseks, mis on nõrgendanud meie rahvast üldiselt ja ei ole annud lõplikult paremaid tulemusi ka väljarändajate rõhuvale enamusele. Sellise eitava, kahjuliku iseloomuga nähtuse aktiivne arendamine ei saa ega tohi olla meie riikliku poliitika jaatavaks osaks, seda enam, et Eesti majanduslik arenemine on jõudnud tasemele, kus ollakse sunnitud tooma võõrsilt töölisi oma maapõuevarade ümbertöötamiseks ja põllumajandusliku saagi tootmiseks.

Väljarändamise aktiivne riiklik-poliitiline eitamine aga ei tähenda selle nähtuse lõplikku vältimist. Väljarändamine on minevikust pärit igivana nähe, mis jääb püsima nõnda kaua, kui inimsugu elab. Alati leidub isikuid, kes tunnevad ühel või teisel põhjusel tungi oma elukoha muutmiseks, võõraste rahvaste keskele asumiseks. Selle põhjused on mitmesugused: uudishimu, tahe maailma näha, sobivama ümbruse ja paremate olude ja paremate töötulemuste otsimine, sageli aga mingi määramatu liiklemisetung ja tahe oma enese varju eest põgeneda.

Sellist iseenesest, spontaanselt kujunevat väljarändamist võib pidurdada ja kitsendada, kuid kunagi ei saa teda täielikult kaotada. Meie väljarändamise-poliitika ülesandeks on hoida seda nähtust ta loomulikes piirides, takistades teda kujunemast mingiks kodumaalt põgenemise psühhoosiks isegi kõige raskematel rahvuslikkudel katseaegadel. Seda ei saa ega tule püüda teha mingisuguste käskude, keeldude ega määrustega, vaid loova riikliku ülesehitava töö ja kasvatusena. Väljarändamisetung on seda vähem ja haruldasem, mida paremad on kodumaa majanduslikud olud ning töötingimused ja mida vabamalt tunnevad endid kodanikud oma isiklikus elus ja oma ideaalide saavutamises. Ses suhtes väljarändamise pidurdamise küsimus ei tarvitse olla mingi eriline, nimeliselt päevakorras seisev probleem; ta sisaldub juba iseenesest igas mõistlikus, tagajärjekalt töötavas rahvariigi poliitikas.

Kasvatusel on suur tähtsus väljarändamise tungi loomulikes piirides hoidmiseks. Loovale tööle valmistav kasvatus seob kasvava noore orgaaniliselt oma ümbrusega,

juhtides teda edukale elu ülesannete lahendamisele; ühiskond võtab noored vastu ja tunnustab nad oma kasulikeks, tarvilikeks liikmeteks, kellel on oma jaatavad, tähtsad ülesanded. Ja kui kasvatusest kõrvaldada seal nii kaua püsinud romantiline, määratu-sisuline unistuslik element, millel on seal praegugi kaunis valdav osa, kui inimest õpetatakse aru saama, et õnn asub eeskätt mitte mujal, vaid kõigepealt meis endis ja meie lähemas ümbruses, siis on eemaldatud ka tähtsal määral need põhjused, mis on pannud „vanderdama“ lugematud tuhanded möödunud ja praeguste inim põlvete liikmeid.

Mis teha nendega, kes siiski otsustavad ühel või teisel põhjusel kodumaalt lahkuda — võõrsile õnne otsima? Neid „kadunud poegi ja tütreid“ ei tule kohelda kui kurjategijaid või isamaa äraandjaid. Oma valdavas enamuses nad on niisama head ja ausad, niisama suured isamaalased kui nende kodumaale jäävad kaasiinimesed. Ühed neist pöörduvad varsti kodumaale tagasi — sageli uute kogemustega ja avarama pilguga; teised jäävad eemale pikemaks ajaks või isegi jäädavalt; ühed saavutades suuremaid, teised vaid ainult keskmisi tulemusi ja kolmandad jäädes alla neid võõrsil kohtavaile raskustele. Kui siis mõni kaugel käinud ja palju näinud suguvend juhtub lõpuks tulema tagasi kitkutud sulgedega ja murtud tiibadega, siis ei tule teda igakord vaadelda, kui saamatut või kõlbmatut isikut. Paremates oludes oleks see mees võinud nii mõndagi kasulikku korda saata. Ja vanal kodumaal ta võib saada heatahtlikul kaassuguvendade vastutulekul kasulikuks rahva ning ühiskonna liikmeks.

Võõrsilejääjaid tuleb kohelda kui meie rahva lahutamatu liikmeid. Välis-Eesti ei ole meile ükskõikne kaugelasuvate isikute kogu; tal on ka oma ülesanded — meie rahva ja riigi esindamine võõrastel maal, meile sõprade ja toetajate kogumine, meie kaubanduslikule arenemisele, meie välispoliitilistele püüetele ja rahvusvahelisele koostööle kaasaaitamine jne. Mida tuge-

vam, mida paremini korraldatud ja mida lähemas ühenduses kodumaaga on Välis-Eesti, seda rohkem suudab ta tuua kasu Kodu-Eestile ja välissuunda juhitud püüete teostamises.

Kodumaa majanduslik arenemine on muutunud seisukorda nõnda, et väljarändamise asemel on asunud päevakorrale sisserändamise küsimus. Kas tuua võõraid sisse ja kust, missugustest rahvustest? See on tähtis probleem, millist tuleb vaadelda kogu ta avaras ulatuses, oleviku kui ka tuleviku seisukohast. Teda tuleb käsitada kõige lähemas seoses tagasirändamise küsimusega. Kui on teada, et siin ja seal maailmas on tuhandeid ja isegi kümneid tuhandeid väliseestlasi, kes oleksid valmis kodumaale tagasi tulema, siis tuleks kõik abinõud maksmata panna nende tagasitoomiseks. See ei oleks mingi lihtmeelne sentimentaalsus — seda nõuavad meie rahva tuleviku huvid. Meie ei tohi tuua oma rahva keskele raskesti sarnastatavaid või isegi täielikult sarnastamatuid uusi võõrrahva liikmeid, seni kui pole toodud kodumaale see inimmaterjal, mis on loonud meie oma rahva luust ja liha meie rahva lihast. Siin tuleks muu seas tõsiselt mõelda Venemaal asuvate eestlaste tagasitoomise küsimusele. Teatud rahvusvaheliste suhete juures peaks ehk olema võimalik seda ühes või teises ulatuses läbi viia.

Tagasirändamine toimub siis iseenesest, ilma erilise kutseta ja riikliku toetuseta, kui inimestel on kindlustus, et nad leiavad kodumaal seda, mida ei ole pakkunud neile välismaail rändamine — isikliku olemise kindlustust, julgeolekut ja õnne. Nii mõnigi kaugel käinud väliseestlane on jõudnud otsusele, et õnn ei seisa maade või linnade suuruses ega rikkuses, vaid loova töö võimaluses ja arusaavas, vastutulevas inimühiskonnas, milliseid lõpuks pakub kõige rohkemal määral vana kodumaa:

Kas olgu soo või rabamaa,
Ta ikka meie kodumaa.

Kummaline Hommikumaa.

Tallipoisist riigivalitsejaks. — Pärsia edusammud diktaatori raudse käe juhtimisel. — Raudteel läbi Pärsia mägimaastiku. — Pärsia vaiba sünd. — Pärsia naine enne ja nüüd.

Martin Sopp.

Vähe on meile tuntud Pärsia, salapärase orient, kuhu vaevu puutub eestlase jalg. Turistid ja ajakirjanikud, sõites luksusautodel raiutud teid mööda või rännates kaamelitel juhtide ja ihukaitseväe saatel, ei aima saladusi mägede veergudel, kuristikes, ega avane neile kaljukoopad, sest tõde võib hõlmata vaid siis, kui ta ei aima, et teda nähakse.

Väheseid inimesi on suutelised uskuma osagi minu seikluste ja elamuste pildiseeriast. Seitsmekümne kraadini kuumendav päike, joogivee puudus, kuristikud ja kaljude rägastikud, mis peidavad eneses madusid ja kiskjaid loomi, nõuavad vastupidavust ja julgust võitluses olemasolu eest. Kuid ka eestlase iseloomule on ülejõu käiv võidelda kahejalgsete suguharudega — need on maa päriselanikud; kohtudes nendega võidab tugevam ja kavalam, sest kristlase kõri lõigata tähendab pattude lunastust. Veel kolmekümnesimesel aastal nägin, kuidas noaga lõigati inimesel randmest käesooned läbi, murti ta käeluid jne., sellal kui preester luges korraani. Või kui inimene naelutati kõrvupidi posti külge, peakohal paberil märkus korraanist, kus oli öeldud karistuse põhjus. Mõni aasta hiljem nägin, kuidas sanitarid viisid kandraamil elavat inimest matusepaika ja, kui sanitaridele ütlesin, et inimene elab veel, rahustati mind sellega, et küllap ta päralejõudmiseks jõuab surra.

Pärsia maa-ala on lõpmata mägede rägastik, mis kerkivad merepinnast kuni 6000 meetri kõrguseni. Paljudest suguharudest moodustuv rahvas on mustajuukseline ja tõmmunahkne; enamus on muhamedi usku, vaid väike osa tule-, päikese-, isegi puutüki-, kivikillukese-kummardajad. Pärsia areng on teinud kiire hüppe, alates käesoleva sajandi

kahekümnendatest aastatest. Bürokratia loidus ja onupoja-poliitika andsid võimaluse sissetungiks võõrastele mõjudele; Pärsiat valitsesid võistlejaina majandusalal põhjas N. Vene ja lõunas Inglismaa. Tolleaegne sõjaminister Riza-Khaan, kasutades olukorda, haaras variseva Pärsia riigi tüüri. Riza oli lihtne mägielanik, kes kunagi ei lahkunud noast ja püssist. Nagu enamus rahvast, oli ka tema kirjaoskamatu. Noormehena astus ta Ahmed-Šahhi sõjaväkke, kus teenis pikeemat aega tallipoisina. Rahvajutt räägib, et tollal, kui naine palunud midagi endale osta, siis Riza olevat vastanud: „Oota, kuni saan keisriks, siis ostan.“ Ta raudne ja kindel iseloom viis ta lühikese ajaga sõjainistri kohale, kust jäi troonini vaid samm — ja selle takistuseks oli Ahmed-Šahh. Kuid siis naeratas talle õnn, Ahmed-Šahh haigestus ning sõitis lõikusele Euroopasse. Arvestades keisri vanust ja haigust, algas äge võitlus troonipärijate vahel, milliste hulk tuhandeni kasvas. Riza-Khaan, kes polnud keisri suguvõsast ja kellel seaduslikul teel polnud lootat trooni, korjas mitusada trooninõudjat kokku, laskis neil pead maha raiuda ja kuulutas enese keisriks. See oli 1926. aasta algusel, kui Riza-Khaanist sai kroonimisega Riza-Šahh-Pählev — Pärsia isevalitseja. Sellest ajast peale tänaseni on Riza-Šahh reformeerinud Pärsia.

Kuni 1925. a. Pärsia sõjavägi oli juhusliku koosseisuga, juhusliku vanuse ja arvuga.

*) Käesolevaga algavad ilmumist Martin Sopp'i reisikirjad Pärsiast. Autor, kes kodumaalt lahkus noormehena seikluste õhinas ja koguni passita, sattus kaugele hommikumaaale, elades läbi rohkem seiklusi kui teadis aimatagi. Lõppeks leidis ta püsivat teenistust Pärsia uue raudtee ehitusel.

Toim.

Raudtee ehitustöö Pärstias.

Kirjutuse autor Martin Sopp teeb kirjatööd. Tagaplaanil uus raudteejaam.

Mägielanikud läksid sõjaväkke, sai ju seal pisut toiduraha ja relvi — ning relvad hõlbustasid röövimist, olgugi et püssid olid kas vanaaegsed 2½ meetri pikkused ja eestlaetavad, vanad vene „Pertankad“ v. m. 1927. aastal kuulutati Pärstias esimene üldmobilisatsioon (21-aastastele) — ja praegu ulatub sõjavägi kuni sajatuhande meheni. Samuti anti 1926. aastal isikutunnistused ja perekonnanimed. Kuid tänapäevalgi, küsides mägielanikult: „Kui vana sa oled?“ — vastab ta kaamelite, eeslite või lammaste sünnituskordumisi arvestades.

Kui põllunduses ja tööstuses Pärstia polnud suuteline ennast toitma, siis Riza-Sahh oskas majandust korraldada nii, et viimastel aastatel Pärstia ekspordib suurel arvul igasuguseid saadusi, nagu puuvilja, pähkleid, riisi, nisu ja käsitöid. Nii 1929. a. eksporditi ainult Ameerikasse vaipu 14 milj. dollari väärtuses, Euroopas müüakse vaipu peamiselt Inglise- ja Prantsusmaale. Impordib Pärstia tööstustarveks masinaid, kuna viimastel aastatel kõikjal linnades kerkivad moodsad vabrikud.

Sarnase tööstusliku tõusu juures osutus võimatuks transport eesleil ning kaameleil, kuna sel viisil 1000 km. ületamine vajab 45—60 päeva. Alul rajati teid autotranspordile ja 1933. a. alustati raudtee ehitust, mida julgesti võib nimetada üheks algupärasemaks maailmas. Ta algab P.-Pärstias Mazandaranist, läbib väga niiskes kliimas umbes

300 km. viljapuumetsi, kus kasvavad apelsinid, sidrunid, viinamarjad, viigid, aprikoosid, õunad, kirsid jne. Roopad looklevad kord mägede harjadel, kord all orgudes, üle kuristikujõgede. Mõlemal pool teed kerkivad kõrged metsadega mäed, mille tagant halli vöödina tõusevad suitsusambad, varjates kui tahmunud klaas kõrgel hõrenevaid metsasalku — need on sötetööstused. Metsad on tulvil igasuguseid loomi, alates meie mesikäpast ja hundist, siis leopardid, tiigrid, šaakalid jne., ning lõpetades teatud aastaegadel isegi lõvidega. Eriti palju võib silmata suuri metsseakarju. Ent kohalikud elanikud sigu ei tülita, kuna muhamedi usk põlgab ja kardab sealiha. Ei sõandata isegi ligineda hoonetele, kus asub sealiha või -vorst. Muhameedlane, puudutades kogemata sealiha, küürib kätt nii kuidas nahk veel lubab. Rahva suus on liikumas järgmine legend:

Muhamed, kuulda saades, et Mooses kepiga kaljust vee välja löönud, tahtis Moosest üle trumbata. Selleks lasi ta õmmelda suure seanahkse vanni, asetas selle kaljule ja sidus pika nõõri vanni avausse nii, et orust tõmmates võis vanni küljes augu avada. Nüüd lasi ta oma kuuel tosinal naisel anuma piimaga täita. Ta kuulutus rahvale: kogunegu kõik „bioladega“ kalju alla, ja võtku püha piima, mida tema kepiga kaljust välja lööb. Ent kui rahvas oli koos ja ootas põnevusega, peksis Muhamed asjatult vihaga kaljut. Oru

Jaama hoone
Pärsia pealin-
nas Teheranis.

Esiplaanil Pärsia
diktaatori Riza-
Şahhi auser-
mas.

põhjas vanim naine vedas nõõri — ent piima ei tulnud. Lõppeks ronis Muhamed ise kaljule, ning jahmudes nägi, et seakari oli vanni külje maha kiskunud ja lobistas usinasti kõhuli piimas. Kaljult laskudes needis Muhamed sea sugu, lubas tarvitada vaid sea nahka, valmistada sellest anumaid vee, piima, rasva jne. kandmiseks. Seda seadust austatakse tänapäevani. Nahk kistakse tervelt sea seljast, kael jääb koti suuks, jalad seotakse kinni, tagumised augud venitatakse välja ja nõõritakse — nii kujuneb algupärane lähker.

Edasi sõites jõuame Paradiisiaia piirile. Rong peatub kuristikus, jaamahoonet ümbritsevad suured puusõe virnad, süsi laaditakse kottidesse ja saadetakse Teherani. Rong läbibstunneleid ja ületab savise veega jõgesid, mille kaldal asetsevad savist pätsatud elamud. Siira-viiraliselt põikub ta ühest ilma-kaarest teise, kerkides üha kõrgemale. Maastik pole enam roheline, kohati võib silmata kuivi kasve, eemalt tuletades meelde meie kadakaid. Peatume Abbasabadi jaamas, mis asub all orus. Lõunapoolseil mägedel erinevad mingid kindluse varemed, mida kohalikud elanikud nimetavad Bela-Diva varemeiks. Seal olevat röövlite pealik Abbas varjanud üht valget naist — Riza-Şahh valutamisel purustas aga kindluse suurtükikutega.

Sõidame edasi — me pea kohal laiub sinine taevas, all on põhjatu kuristik. Läbibstades lugematuid tunneleid, rong tõuseb paksu uttu, milles ta sumab ligi tund — siis harvaneb udu ja oleme sõitnud läbi pilvede helledasse päikesse. Järgmisest jaamast võib

visata eelmise katusele kivi, oleme otse ta kohal, kuigi oleme sõitnud vahemaad paar tundi. Edasi sõites jõuame Semnani naftaallikate piirkonda — veelkord paradiislik viljapuude võõt, siis saabume mägedevahe- lisse palavasse auku. Siin osutus raskeks vee küsimus, puurides ükskõik kui sügavale, vesi ilmus küll nähtavale, kuid kadus. Kuni sakslased tõid sisse tunneli kaudu soolase vee, ning tänaseni juuakse siin soolast teed, kuna supi valmistamisel pole vaja lisada soola. Kaugemal lõuna pool on kõrb, kohati mõni haljendav oas, midu sool ja liiv. Talvel hulguvad siin hundi- ja šaakalakarjad, suvel on kuiv kuumus liivatormidega. Kõrve lõppedes jõuame muhamedi-usu püha linna, mida nimetatakse „Öösel-sind-tarvis“. Linnas asub moşee, mille arvel saab ülalpidamist kogu linnakese rahvas. Kõikjal käiakse siin palverännakuil. Tullakse harilikult ööks, ning kummardamise asemel määratakse siia kohtamisi, selleks on kõik soodustused, et mees võiks veeta aega teise mehe naisega — mõlemad on tulnud ju palverännakule.

Saabume pealinna Teherani, rongid jooksevad kolme paari roopaiga jaama pörand alla. Jaam on marmorist, ainus hoone Pärsias, kus pörand puuparketist. Juba eemalt paistab linna fassaadis kõrgel posti otsas Riza-Şahh-Pählevi kaju hobusel ülestõstetud käega, nagu manitsedes Teherani veel edasi kannatlikkusele.

Lõuna pool Teherani on paarsada km. kaljustikulist kõrbe, rong lookleb lugematuil sildadel ja tunneleis, millest pikim 7 km. Suvel siin kaljude rägastikes kuumus ületab 70°,

kohati võib silmata harvu palmidesalku. Sügav ja käredavooluline jõgi on piiriks Luuride ja Bahtraaride vahel — siin raudtee ehitustööd osutusid ületamatult raskeiks. Ehitamisel kinnitati raudtrossid kaljudesse, millel ratastega liikuv korv vedas töölisi ja tööriistu üle jõe. Üksteisele vaenulised suguharud, kes elavad teine teisel pool kaldal, tihti lõhkused trossid, hävitasid tööriistad ja tapsid töölisel, oma teguviisi õigustades sellega, et: „mingu teisele poole jõge, tehku seal mis tahavad, siin pool on meie kaljud, meie neid uuristada ei lase.“ Iga meeter siinset raudteed maksab meie rahas umbes 2500 kr.

Möödunud — 1937 — aasta reformina avati üle maa hulk alg- ja keskkooli, samuti sundkorras kõik kodanikud 25—45 aasta vanuses peavad õppima lugema ja kirjutama. Varem tundsid kirja vaid pühad mehed, naisi hoiti sarnasest tarkusest valjult eemale.

Kuni selle aastani linnad omasid ilme nagu tuhat aastat tagasi — laiemad tänavad, lubades vaevu viis inimest kõrvuti käia, moodustavad enesest savimüüride vahel looklevaid keerdkäike. Nüüd on alatud linnade lammutamise ja ümberehitamisega. Ent veel on vanu müüre kitsaste, madalate, kahepoolsete ustega, mille taga Pärsia naised nii palju kannatanud, hinnalisi vaipu valmistades. Müüride vahele peidetud elu on säilitanud tänaseni vanu kombeid, tooreid, kui seaduslikke jubeidusi. Hinnaline ja kaunis vaip võiks paljugi jutustada naiste pisarast ja kannatusist, mis lõppesid ühe sõlmija suremisega ja jätkusid noorte käte juurdetulemisega, kuna vaiba valmistamine vajas mitme generatsiooni tööd. Varem vaibad olid rikaste šahhide eesõigus, kes neisse lasid sõlmida endi elu rõõme ja hiilgust: pildid, millel šahh kas istub üksinda tosina või poole naiste keskel, või siis jahijooniseid, losse, sõjategevust. Neist vaipadest on säilinud vaid viis, mis hoitakse alal muuseumides Londonis, Viinis ja New Yorgis, kaks neist Pärsias. Hiljem juba rikkad kodanikud tellisid samuti vaipu. Nüüd kopeeriti jooniseid kividelt, rahadelt, mošeede varemeilt. Vaiba punumiseks tarvitatakse valget lambatalle villa, mida pestakse mineraalallikates, pulkadel muudetakse lõngaks, värvitakse rohu- ning mineraalvär-

viga. Üheksateistkümnenda sajandi viimasel veerandil vaibad võidavad turu Euroopas ja Ameerikas. Tänapäeval on Pärsias 43 suuremat ja hulk väiksemaid vaibatööstusi. Igal tööstusel on oma eri tööviis, värvid, joonised ja väärtus.

Peale vaibatöö leidis aset neis halles savimüüres omapärane, meile nii vähetuntud muhamedi abielu.

Idarahvas kuni neljateistkümnenda sajandi alguni oli kas päikese, kalju, oru või mingi väikese eseme kummardaja. Kui Muhamed kirjutas koraani, taipas ta hästi tolleaegsete inimeste soove ja nõrkust. Ta lubas mitmenaisepidamist, naise ilmajätmine inimõigusist leidis aga suurt poolehoidu meeste hulgas. Jõuga vallutasid uue usu pooldajad idarahvaid, ka Pärsia.

Koraani järgi naine on koduseks esemeks, nagu tool istumiseks või piip suitsetamiseks — naine, et soetada lapsi ja vaigistada kirgi. Kui mees naisest tüdineb, siis kas müüb ta odavamalt või kingib töölisemale, või jätab n. ö. tööloomaks ja ostab uue. Kui tuuakse uus naine majja, ta edaspidiseks saatuseks on olla igapäev tülide põhjuseks. Kui mees nädalas rohkem aega veetis ühe naisega, siis see, keda vähem külastati, tülitseb „õnnelikumaga“, hirmul oma saatuse eest. Samuti, kui mees mõnele rohkem ehteid kingib. Tülid rikkamate juures lahendatakse naiste eraldamisega eri tubadesse või majadesse, vaesemate juures lihtsalt piitsaga. Sadanded aastad muutsid naise võimetuks koduloomaks ning kasvatasid parandamatuid pahesid, nagu vargus, vihkamine, autus ja ebainimlikkus, mida juba rinnapiimaga toidetakse lastele. Kui mees laste toitmiseks annab raha, naine pikema mõtlemiseta peidab sellest pool enda mustade päevade jaoks. Või kui kodus puutub kätte mõni ese, mida võib teha rahaks, realiseeritakse see, ja raha peidetakse samal otstarbel.

Naise orjastajaks on Muhamedi väljamõeldud „sedra“. See on mustast siidist rüü, mis koosneb sukkadest, kederluu kohal laienedes moodustab väga laiu pükse, jättes ülalpool puusi lopsakaid volte, tõuseb pealaeni ja moodustab peakatte, täites ühtlasi suurräti aset — kõik ühes tükis. Otsa ees erineb tihed

Uus Pärsia raudtee.

Mägine maastik, kus raudtee tungib läbi mägede ja lookleb kuristikkude kohal. Tagaplaanil tunneli avaus.

must jõhvidest võrk, mis nõoritult ümber pea jätab silmade kohta avause, kuna alaosa näost katab jälle langev võrk. Naine kujutab enesest pealt teravemat musta posti, ainult nii võidakse teda näha peale mehe, isa, poja, venna. Muhamed, välja mõeldes orjastava sedra, arvestas ka selle häid külgi: kui ühel on ilusam naine, et teine siis teda ei näeks ega ära varastaks. Polnud unustatud tütarlastegi huvid, sest nii oli ka inetuile võimalus antud mehele saamiseks. Mees võis mõrsja ilu alles siis imetleda, kui too oli juba ta naine. Seda seadust peeti karmilt. Kui mõne tütarlapse või naise nägu oli nähtud, kisti tal sedra seljast, ihu kas tõrvati või määriti söega, asetati ta tagurpidi eeslile istuma, nii veeti teda terve päev läbi linna, õhtul visati tornist alla või loobiti surnuks. Tihti mees oma arvates abiellub noore, kena tütarlapsiga, kuid avades sedra leiab inetu või haige naise. Pärsias julgesti võib öelda, et 50% elanikest põeb nakkushaigusi, levinenum on mitteravitav peanahahaigus, teisel kohal suguhaigused, mille ravimisele üldse tähelepanu ei pöörata, silmahaigus trahoma ja palju muid. Haiguste levitajateks on vesi ja täid. Veel nüüdki võib pealinnas Teheranis tänaval näha istumas inimest, kes hoolega nopib särgist täisid, mida ta ei tapa, vaid viskab maha.

Kui pärslane tahab leida järjekordset naist, toimetab seda kas ema või mõni sugulasest

vanaeit. Kui need aga puuduvad või pole usaldusväärsed, antakse asi dallarile (vaheltkauplejaile) naisterahvale. Siin toimitakse järgmiselt: teatakse dallarile, et naist tarvis, kui palju soovitakse maksa, kas seaduslikku või ajutist. Dallar, leides vastava märke raamatust (kui ta kirjaoskamatu — heast mälust), läheb kohta, millest teada, et seal tütarlaps mehele andmiseks. Kaupleb seal emaga, tüdrukut näidatakse sedras tõendusks, et kaup on olemas. Sageli kui majas on inetu tütarlaps, näidatakse ilusat, et paremini kaubale saaks, hiljem antakse ikkagi inetu. Dallar muidugi kiidab mehele mõrsjat nii kui mõistus lubab. Kui kaubad koos, sugukonna mehed ühes peigmehega kogunevad majja, dallar saab tasu ja läheb ära. Majja, kus asuvad mehed, ligineb sörkides pisike eesel, kandes turjal preestrit pühalikus mustas rüüs, valges tsalmas, kõige järel sõrgisammul poisike, kes vahetpidamatult eeslile hoope jagab. Preester kohale jõudes sammub rutuliselt seltskonna keskele, võtab paberi taskust, kirjutab peast igasuguseid lepinguid, lõppeks küsib peigmehele: kas armastad mõrsjat südamest? Saades peigmehele „jah“, määrib peigmehe esimese sõrme tindiga ja vajutab paberile. Peale selle kirjutab paberi teise poole täis. Siis üks vanaeit viib paberi mõrsja seltskonda, kus mõrsja oma sõrme paberile vajutab. Vanaeit toob paberi tagasi, preester saab maksu, maitseb pidurooga ja

ratsutab tulnud teed tagasi. Nüüd avatakse peigmehe majas teatud toa uks (tuba on kõrvaliste käikudeta). Mehed eemalduvad, naised kogunevad hunnikus ukse juurde, vanaeidet tassivad rabeleva mõrjsja sinna, viimane tõugatakse üle läve tuppä, ja nüüd artatakse peigmehele teada, et ta võib mõrjsja juurde minna. Peigmees sammub läbi mustade sedrade rea, mis palistavad teed.

Kui peigmees toa ukse seespoolt sulgenud, hakkab ukse taga naiste rühm tegema hirmsat kisa, kes laulab midagi, kes avaldab mingeid soovet, ent enamjagu lihtsalt karjub. Põrgulärm kestab, kuni peigmees toast väljub, seega on pidustused lõppenud.

Kuna tütarlaps antakse mehele juba 7—8-aastaselt — mehe vanus muidugi võib olla kas või sada aastat — võib näha tuppä tõugataval mõrjsjal nukku või muud mänguasja kaenla alla surutuna. Mõrjsja valab pisaraid, et miks teda vägisi kodunt välja toodi. Ajast, mil peigmees sedrade vahelist teed mõrjsja tuppä sammus, loetakse neid meheks ja naiseks. Naine on seega täiesti mehe võimuses, mehe käes on ta elu või surm. Kui naine mehe poolt tänavale heidetakse, alul ta pöörub dallari poole, otsides ajutise naise kohta, selle puudumisel aga kohta lõbumajasse. Kui ka seal pole kohti, hangib tänaval iseseisvalt ülalpidamist. Sellega on mõistetav avalikkude naiste ülirohkus Pärsias, sest sedra võtab võimaluse teenistuse hankimiseks muul viisil. Paljudel, kel avaliku naise elukutse, on võistlejaks mehe naised, mitmel põhjusil hüljatud. Mõned mehed aga peavadki rahateenimiseks erilist suurt naisperet. Sageli peatatakse eurooplast tänaval, pakutakse mõnd vähetarvitatud naist, ning pakkuja osutub meheks, kes oma naistega kaupleb. Tihti, kus vanem naine pakub noort tütarlast, pakkuja osutub tütarlapse emaks. Loomulikult on selline afäär eurooplasele seotud riisikoga: kui leitakse kristlane muhameedlase naise juurest, pole karta üksnes aukohut, vaid ka politsei karistab selle teo eest suurte rahatrahvidega.

Naised oma tegevuses kasutavad kaht võimalust koraani eeskirjadest. Esiteks sedra teeb neid tänaval tundmatuks ka oma mehele, teiseks iga kord pärast mehega olemist

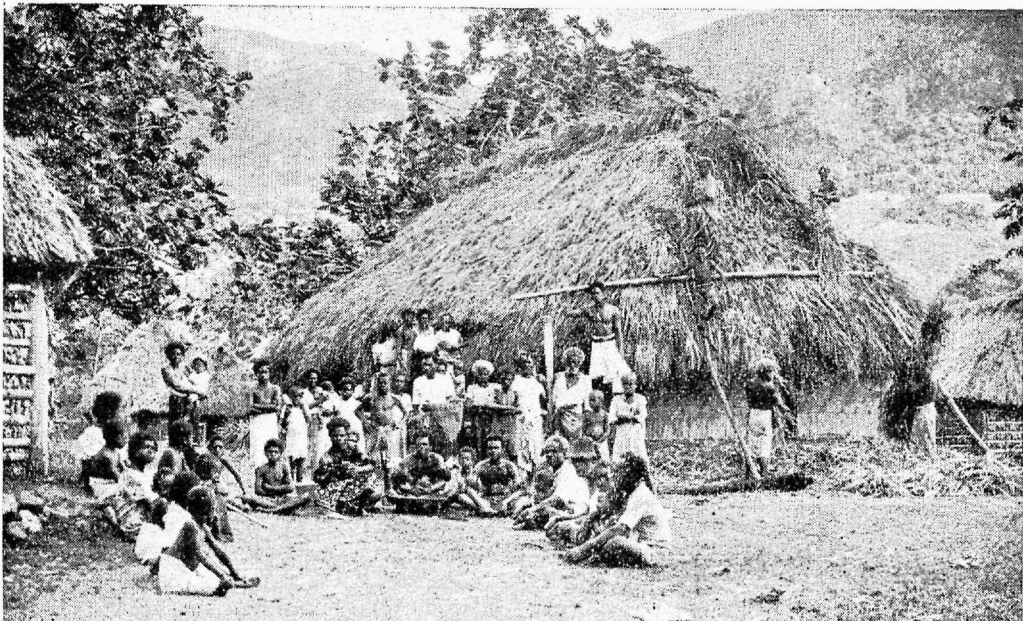
peab naine minema sauna. Saunas käimist kasutatakse aga tänaval teenimiseks.

Tihti võib mees tänaval sattuda oma naise püünistesse. Üldse sedra võib põhjustada kummalisi lugusid. Kord istus mitu sõpra kaardilaua taga, üks sõpradest jutustas kohtumisest väga ilusa naiseaga. Sõbrad olid huvitatud naise välimusest, ja kui sõber X naise peensusteni kirjeldas, isegi ta sünnimärgid, selgus, et see oli ühe laua taga istuja naine. Järgnes tüli, kuid süüdi polnud keegi: mees oli sõbra naist näinud vaid sedras, tal polnud aimugi, et tema armsam oli sõbra naine.

Nii on sedra katteks igasugustele tegudele, nagu hallid kivimüürid etule ta julmade kommete varjamiseks. Need kaks mineviku varju lubasid muistseid eluviise säilida tänaseni, mis uskmatud ja mõistmatud meie kultuurile.

Ent Riza-Šahh siingi tõi muudatusi. 1937. a. ta andis käsukirja, milles käskis kõik naised vabastada sedradest. Kui keegi seda kuulda ei võtnud, siis ta oma kätega avas alul oma naise ja tütarde rüüd. Ent ka see ei aidanud, keisrit loeti ususalgajaks, sest sadandeid aastaid oli kasvanud teadmine, et keegi ei tohi näha minu tütreid ja naist. Keiser, nähes, et heaga midagi pole peale hakata, andis sõjaväele ja politseile käsu iga tänavale ilmuva naise sedra lõhki tõmmata ja omanikule tagasi anda. Kes ilmutab vähimatki vastupanu, lastakse kohapeal maha. Selle käsu tagajärjel mõnes linnas hukkus ühel päeval üle 800 inimese. Kauplused suleti, ettevõtted ei tegutsenud mitu päeva, Pärsia oli vihale ärritatud tiigrite pesa. Ka mitu tuhat politseinikku ja sõjaväelast hukkus. Suure vaeva ja vere hinnaga õnnestus tuua Pärsia naine tänavale euroopalikus riietuses. Kuid kodus istub suurem osa ikka sedrades, sest käsk kuulus tänavail liikujale. Kes sellega leppida ei taha, peavad oma naisi kodus.

Viimaseil aastail Pärsia pealinnas ja mujalgi on alustatud ühe-naise pidamist, kuigi see tundub alul naljakas ja võõrastav. Nii järjest kõigist kombeist, mis maksavad täna, jääb homme vaid mälestus väheseile, kes neid näinud.

Fidžilaste külaelu.
Fidžilased oma küla õuel. Paremalt tehakse majale katust.

Kullasaared Vaiksel ookeanil.

Veel Fidži saarte elust-olust. — Kuidas avastati kuld. — Saarte teised tulvalliikad — suhkrupilliroog, banaanid, ananased. — Paradiislik loodus, kuid lilled ei lõhna. — Inglise elu saarel.

Konst. Mäesepp.

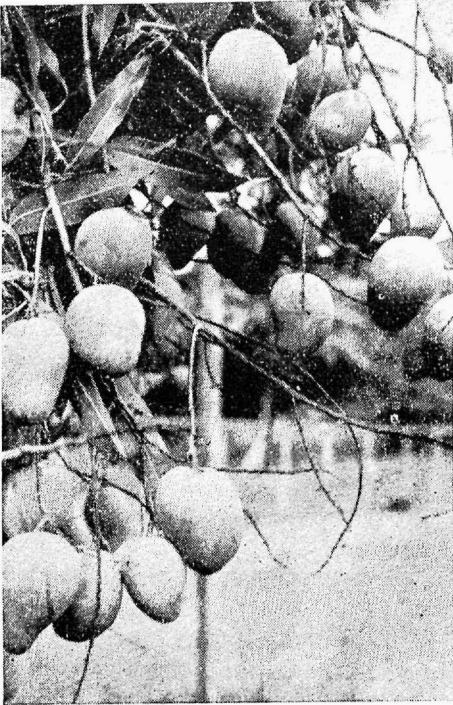
Kirjutades minu praeguse kodukohta, Fidži saarestiku kohta „Välis-Eesti“ eelmises numbris, püüdsin anda sellest kaugest Inglise asumaast võimalikult kokkusurutud, linnulennulise üldpildi. Käesolevas aga katsun täiendada neid osasid mu kirjutuses, mille üksikasjad oleksid väärt, et nende juures pikemalt peatuda.

Elkõige märgin, et saarte praegune jõukus ja õitseng on alles võrdlemisi lühikese minevikuga, — alles paarkümmend aastat tagasi eurooplasi Fidžil oli vaid käputäis, ning esimese suurema tõuke saarte majanduslikule arengule andis maailmasõda. Arenesid suhkrupillirookasvatus ja kopra väljavedu, ning sõja järele tuli saartele ka palju inglasi, ra-

jades uusi tööstusi. Veel 35 aastat tagasi saartel leiduvate väheste eurooplaste rippuvus muust maailmast oli aga alles nii suur, et „oma lihnikuseisust“ saartel veel ei olnud, — loomakasvatus polnud veel arenenud ega värsket liha polnud saada, söödi vaid konserve.

Eriti suuresti mõjutas Fidži arengut aga kulla leid mõni aasta tagasi. Majanduslik tegevus saartel elavnes nagu nõiavael, linnadesse kerkis uusi ehitusi tervete tänavate pikkuselt, ja saartele võib praeguse olukorra edasikestmisel ennustada veelgi roosilisemat tulevikku.

Enne kullalademetega avastamist oli Fidžil elanike tähtsamaks tegevusalaks suhkrupillirookasvatus, ning

Mango,
fidžilaste armastatuim puuvili.

tagasiminekut pole sellel tööstusalal märgata praegugi. Istandustes toimub pilliroo lõikus kord aastas, juuni lõpus ja juulis. Töolisteks istandustes on peamiselt hindud, kes pilliroo jämeda tüve lõikamiseks ja laasimiseks lehtedest tarvitavad erilist pikka nuga, nn. *cane-knife*. Väikeste väliraudteede abil pilliroog veetakse ja laaditakse suurema raudtee vagunitesse, misjärele pilliroog pikkades, kuni 50 vagunist koosnevais rongides suundub vabrikuisse suhkruks ümbertöötamiseks.

Suhkrutööstusse Fidžil on investeeritud miljoneid. Vabrikud töötavad ööd-päevad kolme vahetusega kuni jõuludeni, kusjuures masinad peatatakse ja tarvilikud remondid sooritatakse harilikult vaid pühapäeva öösel. Pärast jõule, seejärel, kui kõik lõikus on suhkruks ümber masindatud, algab vabrikutes jõudeaeg, — vabrikud „lammuta-

takse tükkideks“, s. o. puhastatakse ja korraldatakse masinad.

Juba praegu aga on oma toodangu väärtuselt jõudnud teiste tööstusalade hulgas Fidžil esiritta kullatööstus. Kulla avastajaks saartel peetakse kohalikku vana inglasi Bill Balthweek'i, kuna ta, vaese töölisena juba parkümmend aastat oli saartel käinud ringi mõttega, et saarestiku suurematel saartel mägedes võib leida kullaliiva. Umbes kolm aastat tagasi kõneles ta oma lootustest peremehele, kelle juures parajasti tennis majade järelevaatajana Latoka's — Suva järele teises suuremas linnas saartel, ja peremees-iiirlane Pat Costello lõppeks jäigi uskuma mehe jutte. Costello muretses tarvilise varustuse, ja koos nad sooritasid retke mägedesse, kus paar nädalat hiljem avastasid suure kullasisaldavusega liivakihid. — Hiljem leiti kulda saartel mitmel pool, ja ka mina olen kullaliiva näinud looduslikus olekus mõnes kohas saartel, aga ikkagi vaid liig vähese kullasisaldavusega. Need, kes Costello eeskujul asusid kulda otsima ja teda ka leidsid, müüsid oma maatükid ühes kullaga suurtele kullatööstusseltsidele, saades 5.—10.000 naelsterlingit maatükist, millele valitsuselt oli muretsed eesõigus.

Pioneerina Costello pärast kulla avastamist kohe sõitis Austraaliasse, äratas huvi sealsete kullatöösturite keskel, ja tõi kullatööstuse saartele. Nüüd on Costello rikas mees, — juba oma esimese „kullavälja“ eest sai ta hinnaks 10.000 naela. Ka vanamehe Bill Balthweek'i, kes temale andis mõtte kullaotsimiseks, on ta kindlustanud eluajaks, andes temale maja ja prii ülalpidamise.

Kulla ja suhkruga järele kolmandal kohal asub saartel kopra- (kuivatatud kookospähkli) tööstus ja -väljavedu. Praegu on kopra hinnad madalad, makstakse kuni 6 naela tonnist. Maailmasõja aegadel aga saadi kopra tonnist 18—20 naela, ja veel hiljuti, kui uue maailmasõja kartusel

Fidžilaste sõjatants.

Vanad tantsud ei ole veel ununenud ja fantastiliselt ehituna ja värvitud nägudega sooritatavad mehed oma tantsu pea usulise hardumusega.

eriti paisus lõhkeainete valmistus maailmariikides (sest kopra on tähtsamaks tooraineks glütseriini — lõhkeainete algaine valmistamisel), tõusid kopra hinnad 10—12 naelani tonnilt. Kuna praegused hinnad ei jäta palju puhaskasu, kopratöösturid praegu ei ruttagi väljaveoga.

Neljas tähtsamaid saarte rikkusi on ananased. Neid veetakse Uus-Meremaale, Austraaliasse, Inglismaale, Ameerikasse. Mõni suhkru-tööstus saartel on ananaste kasvatamist arendanud kõrvalharuna. Kohapeal on ananaste hinnad muidugi äärmiselt madalad, — ühe šillingi eest saab neid pool tosinat.

Suured laevatäied viiakse saartelt ka banaane, ja samuti Uus-Meremaale ja Austraaliasse. Sellegi puuvilja väljavedu on juba nii suur, et saartele on asutatud erivabrikuid üksnes banaanikastide valmistamiseks.

Fidži rikkalikku loodust võib imetleda aga mitte üksnes majandusliku eksploateerimise mõttes, vaid ka silmailuna. Maastikud saar-

tel on jumalikud. Juba üksnes sõit kas laevaga või mootorpaadiga ühelt saarelt teisele on omaette võlu. Puud saartel on enamikus õitega — sinistega, punastega, igavärvilistega. Näiteks hibiskuspuud, mis on umb. sirelite suurused, omavad roositaolisi õisi, mis küll ei lõhna, kuid on värvitud tegelikult igas vikerkaarvärvis. Võib märkida, et saartel ühedki õied ei lõhna, aga oma dekoratiivne kaunidus on neil siiski. Saartel kasvavatest puudest võib mainida mangopuid, mille vili on eriti toreda maitsega, kuid ei kannata pikka teekonda Euroopasse. Kõikjal saartel võib neid puid näha palistamas teid lõpmatute alleedena, ning palju on neid ka pärismaalaste-fidžilaste külades, kes mangole on eriti maiad ja müüvad seda vilja ka linlasile.

Kuumus saartel ei tundu olevat niivõrd lämmastav nagu kesksuvel Euroopas.

Elutegevuses saartel võib Euroopa mandriga võrreldes märkida ka veel neid iseäraldusi, et ärielu ja muu tegevus tööstustes ja asutustes

Kaks vahvat tantsumeest.

saartel algab küll iga päev kl. 8 hommikul, kuid kl. 1—2 vahel päeval kogu tegevus vaibub ja kõik asutused suletakse lõunatunniks, mis on vana inglise komme. Kell viis harilikult lõpeb töö.

Inglastel, kes on saartel tooniandjad, kogu elu on korraldatud kindla tunniplaani järele. Einet söögimajadeski saab vaid kl. 8—9 vahel hommikul, lunch'i serveeritakse ainult kl. 1—2 vahel, ja hilinemisel tuleb oodata söömisega õhtuni, s. o. kl. 7-ni, millal jälle vaid üks tund on määratud söögiajaks.

Inglane Fidžil tavaliselt pärast päevatööd kl. 5—6 vahel ilmtingimata istub tunnikese kõrtsis või restoranis. Lõunalauda minekuks — olgu see ka boarding-house'is, s. o.

pansionis -- inglane alati riietub vastavalt, paneb selga kuue ja kaela sideme. Avalikesse kohtadesse ja koosviibimistele minekul õhtuti muidugi riietutakse ka õhturiietusse, arvestamata temperatuuri. Üks erinevusi Austraalia kommetega on Fidžil veel see, et restoranid saartel on avatud iga päev kl. 10—10-ni, Austraalias aga kl. 6—6-ni, misjärele juba tuleb minna koju.

Fidžile lähim inglise meribaas asub Uus-Meremaal, kust igal aastal sõjalaevad paariks kuuks, enamikus märtsis ja aprillis, tulevad ka Fidži sadamatesse. Kohalikud aurikud, mis peavad ühendust saarte vahel, on väikesed, kuni 1000 tonnini. Ent ühendus saarte vahel on tihe, — suuremate saarte vahet käib laev harilikult iga päev, ehkki vahemaad mõnede saarte vahel on kahe- ja kolmepäevased. Viimane asjaolu ühtlasi annab tunnistust saarestiku suhtelisest suurusest. Madalike, nn. reef'ide keskel saarte vahel laevad sõidavad ainult päeval, mil saab eritleda meremärke, ja öösel on laevad ankrus.

Kogu saarestiku kaubanduse kesk-kohaks on pealinn, 50.000 elanikuga Suva. Siit, peakontoritest ja suuräridest juhitakse äritegevust osakondades ja harudes üksikutel saartel, milliseid mõnedel firmadel on mitukümmend. Näit. ühel universaalkaubamajal on laialipaisatuina saartel kuni 140 osakonda.

Kui jõuan tagasi Fidžile, lasen kirjutada Eestisse, Välis-Eesti ajakirjale, saarte elust-olust tingimata ka mu pojale, kes väsimatu matkajana saartel juba mu äratuleku ajaks oli oma tähelepanekutega täitnud paksu päeviku.

J u u l i, 1938.

Kiri Lõuna-Prantsusmaalt.

**Põllupidajate hea elu. — Väljavaateid eestlastele. — Seiklusrikas mere-
teekond. — Prantslaste elu ja kombed.**

Erich Hagen.

Lõuna-Prantsusmaale on eestlasi vähe elama asunud. Igatahes selles rajoonis, kus olen mina, ei ole ma kuulnud ühestki suguvennast. Kui ma 1927. a. Valence'i linna asusin ja end välismaalaseks registreerisin, öeldi politseis, et olen ainuke eestlane selles maakonnas. Põhja pool aga, nimelt Lyonis, tean mõnda majateenijat ja üliõpilast, või jälle veel lõuna poole, Marseille's ja Nizzas, kus näib eestlasi rohkem olevat, kuid isiklikult ei tunne ma seal küll kedagi peale oma õe, kes on ühes Vahemere-äärses sanatooriumis halastajaõeks. Ometi oleksid eestlasest talupidajal siin rajoonis head väljavaated, sest talupidamine tasub end hästi. Maa on siin, Rhone'i orus, viljakandev, ja kellel vähegi võimalik, see suretseb endale viinamarja-„mäekese“, sest siinsetest viinamarjadest saab head veini ja veinide nimed nagu „Hermitage“ või „Chateaneuf du Pape“ on üle maailma tuntud. Selle tõttu annavad viinamarjad head tulu. Peale aedvilja on kõikjal näha nisuvälju ja „pêcheide“ (virsikute) istandusi. Arenenud on välkepõllupidamine ja iga farmer on oma pere mees. Virsikute ja viinamarjade korjamise ajaks vaid palkab ta kümme inimest tööle. Harva küll, kui mõni „fermier“ ei sõida turule oma autoga, olgu see kas või mõni loks. Selle tõttu tundub prantsuse talupoja elu siin päris kadestamisväärne.

Kliima on siin pehme ja mahe. Juba kolmel talvel pole tulnud lund maha. Jaanuaris ja veebruaris külmetab küll ööseti veidi, aga jääd näeb harva.

Sellepärast oleksid töökal eestlasel maal päris head töövõimalused, kui ainult jätkub niipalju raha, et omale ka mõnda „ferme'i“ osta.

Linnades on eestlasil nüüd raske tööd leida, sest pandi maksma sellekohased keelunormid, et välismaalaste juurdevoolu takistata. On ju Prantsusmaal 3 mil. välismaa-

last ja 400 tuhat töötut. Kuid asumaades, kus mõne aja eest automaatka sooritasin, on lugu teine. Araablasist pole töötajaid. Mee-nub, kui küllastasin üht asunikku, kuidas too kurtis, et araablase armsaim töö on ühe lehma või kitse järele valvamine, on aga kaks kitse või lehma, tuleb juba kaks araablast tööle rakendada.

Ka siin, Valence'is, on terved araablaste kvartaalid, ja prantslased nurisevad, et neile tööd ei jätku. Kuid põllumees on sunnitud — nagu meilgi — välistöölisi võtma, kas Tšehhist või Poolast.

Mäletan, algul autojuhina siia tulles, pere mees minu tugevat maamehe konti nähes päris, kas mul pole tuttavaid noormehi tema vabrikusse tööle saata. Olingi sõpradega kirjajavahetuses, kuid neil ei õnnestunud saada luba.

Mina isiklikult sattusin siia Lõuna-Prantsusmaale õieti juhuslikult. Saatuse teed on imelikud. Tihti kavatsed mõnd reisi või üritada mõnd sõitu — kui korraga pöördub selg sinneriiki ja tüürid hoopis vastupidises suunas. Olgu siis põhjuseks laevahukk, autoõnnetus või muud.

Asusin rännakuile Eestist juba 1921. aastal, olin tollal seitsmeteistkümne-aastane poisike. Kavatsesin astuda merekooli. Enne tuli aga olla mõni aasta laeval praktikal. Juhuslikult sain koha tekipoisina ühele Tallinnas viibivale prantsuse laevale. Mäletan selgesti oma esimest reisu. Oli uhke laev, üle 3000 br. reg.-tonni suur.

Esimeseks sihtpunktiks oli Viiburi, kust puulaadungi peale võtsime. Seal puges salaja laeva üks Soome leitnant, kes Eestis Vabadussõja kaasa oli teinud ja nüüd seiklushimust kavatses astuda Prantsuse võõrleegioni. Saime temaga kohe sõpradeks, kuna ta oli ainus, kellega vestelda võisin, — teised olid ju puhastverd prantslased.

Reis Kiili kanali kaudu Prantsusmaale möödus õnnelikult. Seal siirdusime Hulli,

kus laadisime kivisütt Rootsi jaoks. Sel reisisil mu saatuseratas tegi järsu pöörde. Hullist sõites kogu meri oli valgeid lainetel tantsivaid lambaid täis, mis tähendab seda, et meri oli üleni vahus. Me laev oli sõelaadungist pinguli, iga väiksemgi laine uhtus üle teki. Päeva jooksul saime vaid 100 miili edasi. Siis sattusime aga koleda tormi kütüsi. Nüüd vast kogesin, mis tähendab Põhjamere torm. Vanad merekarudki sajatasid, mina aga olin vaid poolteist kuud laevas, — polnud mul veel õiget meremehe verd ega südant.

Kaks päeva vintsutas torm meid näljasena merel. Kui kokk tahtis supipada või kohvikatelt tulele panna, oli see peagi kõige täiega põrandal. Abistasin kokka. Igal juhul pidime midagi söödavat valmistama. Kõpsetasime ahjus kartuleid, ise aga veeresime ühest köögi nurgast teise. Hea, et köök oli pisike kui koerakuut, ei tulnud pikka maad veereda. Maru aga mühises, muutus aiva tugevamaks. Aegajalt saime hea pataka merevett kraesse, sest lained paiskusid ka kööki. Istusime kui hiirepojad kivisõekastil, vaatasime tumedasse õhe. Jälgisime hirmuga laest rippuvat raudhaaki, mis näitas laeva kallakuid.

Asi läks hullemaks. öösel saatis kapten välja hädasignaali. Mälestus saabuvast hommikust on mul heredalt meeles. Laev vajus üha rohkem küljeli, kuna raske laadung viis teda ühele poole. Kahvatus hommikkoidus silmasime kaugelt oodatud päästjaid. Nendeks osutusid kolm väikest inglise puksiirilaeva. Meie kolmekümne-pealise meeskonna laevadele toimetamine osutus vägiteoks. Pärast mitmekordseid katseid õnnestus neil meile visata kōit, millega siis paat paadi järele tõmmati inglise laeva. Kapten ja ohvitserid viimaseina enam paati ei pääsenud, kuna laev oli liig küljeli. Nad hüppasid vette, kust neid ükshaaval välja õngitsesime, kuna päästevõõd hoidsid neid ülal. Kõik pääsesid, peale stjuuardi, kes leidis haua külmas vees krambi tõttu.

Inglise laevalt avanes meile ilus ja kurb vaatepilt. Meie uhke laev vajus kui lastud tiibadega luik küljeli ja kadus siis mässavasse voogudesse. Meie meestel olid mitmel pisarad silmis.

Pisikesel puksiiril läks õieti alles tants lahti. Ta oli ju tilluke kui päkklikoor. Hoidsin mingist laeniulatuvast torust kinni ega lasknud lahti enne kui Grimbsby's, P.-Inglismaal.

Kord kindel maa jalge all, vandusin meremehe karjääri. Et laevamehed olid prantslased, siis hakati meid Prantsusmaale tagasi saatma. Riides olime nüüd härrasmehe moodi, sõitsime rongiga läbi P.-Inglismaa, sealt edasi Boulogne'i. Rongis oli elu hoopis teine — mis viga polsterdatud kupees jalgu sirutada; ma muudkui kiitsin, et vat', see on „all right“. Boulogne'is taheti mind jälle laeva sokutada, ent võtsin oma kimpsud-kompsud ja lunastasin kontorist saadud rahaga pileti Pariisi. Sinna jäin neljaks aastaks, sest Pariisist ei raatsi keegi nii kiiresti lahkuda. Meremehe ametit ei visanud just päriselt aia taha, kuid sellest edaspidi.

Pariisis algasin toapoisina, kuni viimaks sai minust autojuht. Siis kutsus mind kodanikukohus tagasi Eestisse, sõjaväeteenistusse. Süda läks imelikult kergeks, kui vana Tallinna sik-sakid ja tornid merelt paistma hakkasid. Hubane oli vestelda kaasmaalastega jälle üle hulga aastate emakeeles.

Kuid Prantsusmaa meelitav kerge elu ei läinud mul meelest. See viis mind uuesti seiklusradadele. Aga kust saab üks vaene mees, kes just vabanenud „autotankidest“, reisiraha suurlinna? Lootsin küll, et — käed külge, pisut tööd, ja raha kõliseb. Kuid pärast mõnekuist ükselinkide kulutamist laenasin passiraha ja munsterdasin end meremeheks, kuigi selleks polnud suuremat isu pärast toda unustamatut laeva kadumist mu jalge alt. Saingi koha „cabin-boyna“ United Baltic Corporation'i Londoni ja Tallinna vahet sõitval laeval. Palgal polnud viga, kuid ühel ilusal päeval öeldi meile, et see oli meie viimne reis, laev jääb nüüd pikemaks peatuma. Saadud palgast jätkus parajasti sõiduks Pariisi. Pidin kiiresti kasutama juhust, sest kui Tallinnas laevast maha munsterdatakse, jääksin jälle taevast teab kui kauaks töötatööliseks. Pärast siis kaks särki selga, habemeajamisriistad tasku, ja kadusin kiirelt. Tower-Bridge'ilt heitsin veel pilgu jumalagajätuks laeva poole ja suundusin siis otsustavalt jaama.

Mäletan unustamatut hommikut Pariisis, kus mu jalg jälle maad puudutas: kaks särki seljas ja „half-crown“ taskus — kõik mu varandus. Esimestel päevadel aitas mind tuttav eestlasest kokk, kuid kolmandal päeval olin juba hotellis tööl. Tollal oli kerge kohta leida, ja mul oli ju prantsuse keel sula, nii tüüris edasi mu elulaevuke — mis sest kõigest rääkida — kuni viimaks ankrusse heitis L.-Prantsusmaal Valence'i linnas. Olen siin tänini autojuhiks ja perekonnainimene. Seiklused ja vigurid olen kõrvale jätnud, nagu kunagi korralik pereisa.

Ainult kodumaale tahaksin veel tulla, kogu oma perega. Kahekümneks Eesti juubelisünnipäevaks ei saanud, vahest saab kahekümneviieks.

Tahaksin jutustada mõne sõna siinseist tavadest, eluviisidest ja võimalusist, mis mu silme eest mööda veerenud nende aastate jooksul.

Nagu tähendatud, elavad prantslased siin meie mõiste järgi jõukalt. Üldiselt on prantslane töökas ja armastab hästi süüa. Söögi-aeg on talle püha. Mida paremini inimene sööb, seda rohkem ta töötab, arvab prantslane. Hommikul, pärast kohvi, võtab ta tüki valget leiba (musta siin ei tunta) juustu või seapekiga kaasa, mille ta siis kella 8—9 vahel ühes pudeli veiniga hakkama paneb. Kella 12—1-ni on lõuna, siis läheb iga mees koju. Isegi linnades on sellal kõik vaikne. Kuimal ajal puhatakse maal siis kella kahekolmeni. Viie-kuue paiku istutakse taas, ja siis ilmub kotist jälle söögipoolis ühes pudeli veiniga. Siis käib kibe töö kuni õhtuse supile minekuni. Suppi süüakse siin ikka õhtul. Veini ja üldse alkoholi tarvitavad prantslased ohtrasti. Seda näitab suur café'de hulk kõikjal — linnas kui ka maal. Café pole tavaline kohvik. Siin saab peale kohvi muidki maitsvaid jooke. Kui kohtuvad kaks tuttavat, siirdutakse peagi café'sse tühjendama pudel veini. Niisama tänaval seistes juttu vesta peab prantslane sobimatuks.

Peaaegu nentima, et pole kordki kohanud mõnda joobnud prantslast. Seda sellepärast,

et prantslane tarvitab alkoholina vaid häid jooke, ja seda mõõdukalt.

Igal talumehel, ka vaesemal, on mitme aasta veinitagavara ees, ja oma tünnike „la goutte“ ka, mis tähendab tilk, sest seda juuakse väiksemas mõõdus. Seda valmistatakse viinamarjadest, millest vein juba presitud välja, ning aetakse sellest 50°-list viina. Samuti valmistatakse viina kirssidest, õuntest ja ploomidest, ning igal liigil on oma puuvilja maik. Daamidele pannakse tükk suhkrut juurde, ja ongi liköör. Viina võtab prantslane söögi peale, sest naps on „digestif“ — seedimise aitaja. Söögi alla võetakse „apéritif“ — see tavaliselt on absinth või pernoud, või mõni Madeira- või Porto-taoline jook. Vein on lihtnimese jook, seda juuakse igal kellaajal. Harilik 10°-ne „punane“ maksab 2 fr. liiter. Seevastu tee on luksus. Seepärast linnades meie mõiste järele nooblid kohvikud kannavad nime „Salon de thé“. Siin jõukad daamid käivad kella-veie-teel. Vaesem inimene vahest poole eluajal ei võta teed suhu.

Palgaolud on üldiselt head. Põllutööline saab 500—600 fr. kuus, pluss ülalpidamine. Vabrikus lihttööline saab 5—6 fr. tund, õpinud tööline 7—10 fr. tund. Lisaks preemiad, perekonnaabirahad jm. Arusaadavalt neljakümne-tunnine töönnädal ja viisteist päeva palgaliselt puhkust. Viimased palgatõstmised on aga elukallidust tublisti kergitanud. Varem sai paarispaaid 50—60 fr. eest, nüüd maksab 80—100 fr. Riided on väga kallid. Kilo leiba maksab 2.30 fr., liiter piima 1.70 fr., või 20—25 fr. kilo. Kahekolme-toaline korter maksab 150—200 fr.

Prantslane on rahulik ja kodune inimene, kes reisida ei armasta. Vaevu rändab mõni prantslane välja, vahest mõni köögispets või kooliõpetaja. Geograafiat prantslane ei tunne; kui mõnele maamehele seletada, kus Eesti asub, siis saab ta kujutluse, et küllap see kusagil Siberi lähedal on. Ta ei lähe võõrsilt õnne otsima, kuna omal maal on kõike küllalt. Tuleb aga siiski mõnel seiklushimulisel tuju silmaringi avardada, tarvitseb vaid suunduda oma asumaadele — kahekümnenelja tunniga viib laev sind P.-Aafrikasse, Alžiiri või Tunisesse.

Ringvaateid välismailt.

Eesti kunstnikud tihendamas Soome- Eesti sõprussidemeid Ameerikas.

Sest ajast alates, kui üheksateist aastat tagasi soomlased ruitasid Eestisse appi puhastama Eesti pinda enamlastest, sõprus kahe iseseisva vennasrahva vahel on kasvanud aasta-aastalt. Praegu on saanud väga harilikuks riigi- ja kultuuritegelaste vastastikune külastamine, lõbureiside korraldamine, soome keele õppimine Eestis ja eesti keele õppimine Soomes jne. Üldse tahetakse saada tundma teineteist, õppida teineteiselt ja läheneda üksteisele.

See hõimutöö kordub ka väikesel määral väljaspool kodumaa pinda. Kes väliseestlane, keda saatus on paisanud kuhugi võõrsile, kus ei ole kaasmaalasi, ei ole kõige esmalt otsinud üles ja loonud sõprust sealolevate soomlastega! Kahjuks kuni veel väga hiljani ei ole püütud Ameerikas organiseeritud väliseestlaste ja välissoomlaste vahel luua vennasrahvalikke sidemeid. Alles umbes aasta tagasi astuti esimesi samme sõpruse loomiseks soomlastega Bostonis ja selle ümbruses, kus Bostoni sümfooniaorkestri solist hra Juht hakkas esinema soome seltsides, mängides peaaesjalikult eesti helimeistrite töid. See tõstis tugevalt huvi eesti muusika ja eestlaste vastu soome ringkondades.

Ei tarvitsenud siis imestada, kui tänava-aastasele ida-osariikide soome suvepeole solistidena olid kutsutud kolm eesti kunstnikku: kontrabassikunstnik L. Juht, Bostoni ringhäälingu sopran pr. Juht ja tšellokunstnik K. Lamp.

Soomlasi Ameerikas on suur hulk. Neid on siia välja rännanud aastast 1638 alates. Tõsi — nende varajaste jäljarändajate järeltulijad on ammugi kaotanud oma rahvusluse soomlastena, aga need, kes rändasid välja XIX sajandi lõpul ja käesoleva sajandi algul, on säilitanud visalt oma rahvuslust, mis väärivad austust. Ameerikas on suuri soome asundusi, hulk seltsimaju, ajalehti, kirikuid ja hulgake haritlasi. Nad on ka alal hoidnud vana kombe, kord aastas oma suvepidu pidada, kus võivad kokku saada oma kaasmaalastega lähedalt ja kaugel.

Fitchburgis, Mass., on suuremaid vennasrahva asundusi ida-osariikides, ja siin on peetud juba pikemat aega suvepidusid, mis puhuks koguneb rahvast sadade miilide takka. Tänavuaastast suvepidu peeti 3. juulil ja see õnnestus eriti nii kõnede kui ka muusikaliste ettekannete poolest. Kõnedeist kõige tähtsam oli kodumaalt saabunud soome parlamendiliikme Väinö Hakkila kõne, kes rõhutas sedasama asjaolu, mida toonitati ka vii-

masel Välis-Eesti kongressil Tallinnas, nimelt, et kui tahetakse säilitada välismaal rahvusliku kultuuri pärandust, peab tugevamaid sidemeid looma kodumaaga.

Kontsert-pidu, mis korraldati õhtul avaras keskkooli aulas, tänu mainitud eesti kunstnikkudele, omas eriti kõrge kunstilise taseme. Sooloettekanded avas eesti ja soome rahvalauludega pr. Juht, kes paelus kuulajaid oma lüüriliselt tundelise ja pehme häälega ning vilunud esinemisega.

Karl Lamp osutus kunstnikuks, kes käsitles oma instrumenti suure osavusega ja kindlusega. Hoolimata mängija noorest eest, ta üllatas pidurahvast oma osavusega.

Kontserdi peapunktiks osutusid muidugi L. Juht'i ettekanded, kes pani pidurahva imestama oma virtuooslikku tehnikat ja väljaarenenud tõlgitsemist.

Kontsert lõppes mainitud kunstnikkude trioga, kes ühiselt kandsid ette kolm eesti rahvalaulu: „Pidu hakkab“, „Kallis Mari“ ja „Üles, üles“, mis kõik võeti vastu suure vaimustusega.

Kontsert osutus mitte vaid suureks muusikaliseks naudinguks kuulajatele, eriti ühele kaasmaalasele, vaid oli ka esimeseks kaareks Eesti-Soome silla ehitamisel kahe vennasrahva vahel Ameerikas. Ühtlasi kontsert andis vennasrahvale kõige ilusama mulje eestlastest.

O. Loddy.

Fitchburg, Mass.

Brasiilias piiratakse välismaalaste organisatsioonide tegevust.

Brasiilias on hiljuti maksma pandud dekreet-seadus, mis püüab piirata välismaalaste tegetsemist poliitilisel alal. Tõkkeabinõuna on nähtud ette rida suuri kitsendusi välismaalaste organiseerimises.

Dekreedi esimene paragrahv pajatab, et välismaalased, kelle viibimine Brasiilias kannab ajutist iseloomu, ei tohi tegetseada mingil poliitilisel alal ega mõjutada ei kaudselt ega otseselt rahva poliitilist arvamist.

Välismaalastel on lubatud ühineda ainult kultuuriliste eesmärkidega ja heategevaks otstarbeks. Samuti lubatakse välismaalastel kokku tulla rahvuspäevade ja teiste tähtsamate isamaaliste sündmuste mälestamiseks. Igasugused poliitilised ilmeaga org-id on keelatud, samuti propaganda, igasuguste lippude, märkide, vormi ja muude sümbolite tarvitamine, mis kuuluvad välismaa poliitilistele parteidele. Keelatud on isegi välismaalaste koolid.

Organisatsioonidest ja asutustest, mida lubatakse asutada kultuuriliste sihtide taotle-

miseks, ei tohi osa võtta brasiillased, ei sündinud ega naturaliseeritud, samuti ka välismaalaste lapsed. Organisationsatsioonid ei tohi vastu võtta mingisuguseid tiitleid, subsidiidume, toetusi ega abi välismaa valitsustelt ega nende esindajatelt (sellega on ära võetud ka võimalus Eesti aukonsulitel eesti seltse toetada).

Dekreedi on põhjustanud nähtavasti viimane integralistide riigipöördekatse, milleks õhutust arvati tulevat väljastpoolt. Nüüd mõnede üksikute riikide võimupüüete katsete pärast peavad kannatama ka kõik teised.

Dekreet riivab eriti sakslasi, kellel on Brasiilias oma suured asundused, mis moodustavad nagu väikesi riigikesi riigis kohaliku omavalitsusega, koolidega, haiglatega, postiasutustega, äriliste keskustega jne. Nüüd on kõigile neile tõmmatud kriips peale.

Eriti pannakse nähtavasti rõhku sellele, et noorsugu ei kasvaks Brasiiliale võõras vaimus, vaid et neist kasvaksid tõsised Brasiilia kodanikud — brasiillased selle sõna otseeses mõttes.

Eestlased Hispaania sõjas.

Mitmel puhul on ajakirjanduses ilmunud teateid eestlaste üle Hispaania kodusõjas. Demokraatliku maa kodanikkudena ja demokraatliku meelsusega eelistavad nad enamasti võidelda valitsusvägede ridades.

Nüüd kuulleb „Uus Eesti“ lähemalt valitsusvägedes võitlevatest eestlastest.

1937. aasta kevadtalvel lahkus Pärnust endine Voltveti lastekodu asjaajaja ja arsti-teaduse üliõpilane Joh. Tamme koos Mõisaküläst päritoleva üliõpil. Konstantjukiga, et siirduda Hispaaniasse. Kuna meestel ülikooli õppetööga oli rahaline seisukord jäänud kitsaks, peatuti algul ühes Skandinavia riigis, kus meestel õnnestus kontakti luua sealse vabatahtlike värbamispunktiga. Varsti pärast seda lahkusid mõlemad pärnakad Hispaania kodusõtta.

Samuti lahkus mullu suvel Pärnust end. linnanõunik Aug. Päärson. Mõni kuu selle järele saabunud teated kõnelesid ka Päärsoni pääsemisest Hispaania valitsusväkke. Tänavu kevadel teatas Päärson oma Pärnu tuttavatele, et eestlasi ja pärnakaid on valitsusväes üsna rohkelt.

Kevadel olnud eestlastel pärnakate eestvõttel kavatsus asutada koguni omaette baltipataljon, mis oleks koondanud peale eestlaste ka lätlased ja leedulased-vabatahtlikud. Kuna aga siis järgnesid valitsusväestel suureid kaotused peagu kõigil rinnetel, jäänud kavatsus kavatsuseks.

Eelpool nimetatud Pärnu endisest linnavolinikust pole enam mitmel viimasel kuul saanud omakseile mingisuguseid teateid. Sa-

mal ajal oli teadmata ka Joh. Tamme saatus. Temalt ei saanud 3—4 kuu kestel ühtki teadet. Nüüd sai teatavaks, et ta on Albacete lähedal seisnud otse surmasuus. Ühel luurekäigul sattunud ta üksinda vastamisi 3 francolase-baskiga. Ainult läheduses olev kaljuserv päästnud mehe.

Tänavu kevadel Pärnust lahkunud J. Tamme vend Valter on samuti saanud valitsusväelaste leeri. Üksikuid pärnakaid teenib ka francolaste pool.

Ühe vana Austraalia eestlase õpetlik elukäik.

Kaarel Onton 70-aastane.

Hiljuti oli Queenslandi eestlastel tähtis sündmus kokkukogunemiseks. Kuna Queenslandi eestlastel, kes elavad laiali üle suure maa-ala, muid kokkupuute võimalusi on vähe, siis muutuvad eestlasi ühendavateks lülideks perekondlikud suursündmused.

Sel puhul oli perekondlikuks suursündmuseks vanema ja tuntuima Queenslandi eestlase Kaarel Onton'i 70 aasta sünnipäev 26. juunil.

Kuna ta vanema tütre sünnipäev oli päev varem, siis kahekordne pidustus korraldati vanahärra väimehe mr. Lindströmi farmis, Brisbane'i ligidal. Selleks puhuks sõitsid linnast kui ka ümbrusest ligi 50 eestlast ning soomlast 15 autoga sünnipäevalapsi õnnitlema. Rikkalikult kaetud pidulauas peeti palju kõnesid nii eestlaste kui ka soomlaste poolt ning annetati palju väärtuslikke kinke, mis sünnipäevalapsi väga liigutasid. Rohkearvuline soomlaste osavõtt tõendas, et Kaarel Onton on samuti väga lugupeetud nende hulgas. Lõbus meeleolu ning Eesti-Soomesilla ehitamine pidulauas kestis varahommikuni.

Kaarel Ontoni elukäik on tüübiline edasipüüdlikule väliseestlasele. Ta sündis 26. juunil 1868 Jõhvi kihelkonnas Kiikla vallas, Virumaal, talupidaja pojana. Lõpetades algkooli, õppis ta kingsepaks. Rännates talust tallu, kokku hoides igat kopikat, siirdus viimaks 23-aastase noormehena Venemaale Jamburgi kreisi, kust omandas parajasti ärajaotatavat Lollina mõisat 43 tiinu maad. Seal tegeles ühtejargi 12 aastat põllupidajana. 1904. aastal juhtus ta silmama „Põllumehe“ Sam Kinna kirjatükki „Kaanada, miks rändavad inimesed välja ja kuhu.“ Noort Ontoni huvitas see kirjatükk väga, mille tagajärjel pidas isiklikku kirj vahetust kirjelduse autoriga. 1905. aasta algpäevil likvideeris oma majapidamise ning sõitis Kaanadasse. Sinna jõudes leidis ta Alberta osariigis Red Deer'i ümbruskonnas kohase maa 320 akrit, mille riigilt rentis ning hakkas teravilja kasvatama, ühtlasi pannes rõhku ka loo-

Kaarel Onton.

madele. Kaanada karm kliima, tihtised varajased öökülmad, mis saake rikkusid, ning mitmed muud äpardused sundisid põllumeest kuhugi mujale ringi vaatama. Sel ajal ilmusid mitmed kirjeldused kodumaa lehtedes Austraalia asunistest. Mitmed eesti perekonnad rändasid Austraaliasse, Kaanadas ei tahtnud vedada. Peale 8-aastast rassimist Kaarel Onton likvideeris jälle oma elujärje ning ühel ilusal päeval tossutas välja Vancouverist lõunasse — tundmatule maale ja vastu uuele tulevikule. Esimene pikem peatus oli Uus-Meremaal. Seal meeldis talle peale esimest ümbervaatumist väga, nii et ta otsustas sinna peatuma jääda. Jälle rentis Onton riigimaad — puhtlõpsikarja pidamiseks. Rent oli aga liig kallis — £ 3 aakri pealt aastas, mille tõttu suurt tulu ei olnud loota. 3 aastat lõpsis Kaarel Onton Uus-Meremaal lehmi, olles kogu aeg Austraalia eestlastega kirjavahetuses. Ühel ilusal päeval võttis Tasman'i, meri Ontoni ühes perega oma turjale ning peale viiepäevast õõtsumist 1915. a. saabus ta Sydneysse. Kohe sõitis ta Queenslandi — rohkem soojemasse kliimasse, kus omandas Gympie linnakese ligidal 120 aakrit rohumaad, makstes sularahas £ 1000. Nüüd algas töö. Pani farmi eeskujulikku korda, suure-

mat tähelepanu juhtides tõukarjale. Kuivadel aastatel, kui naabrite karjad olid nagu luu ja nahk, oli Ontoni kari alati heas vormis. Farmi töö oli viimсени mehaniseeritud — lõpsmine sündis masinatega jne. Kohalikes lehtedeski ilmus kirjeldusi, kus kiideti Kaarel Ontoni farmi eeskujulikkust. Tema suure piimaanniga lehmad on mitmeil näitustel auhindu saanud, ja mitmeid huvireise on ta farmi korraldatud.

Eestlastele on ta farmi väravad alati pärani lahti olnud, ning kunagi pole ta väsinud uustulnukaid nii nõu kui ka jõuga toetamast. Kui tuline isamaalane käis ta 1923. a. eesti laulupeol. Juba aastakümneid on tal käinud Eesti päevaleht, nii et ta on alati Eesti elust ning olust hästi informeeritud. Kodus valitseb eesti keel. Kaks tüdart ning poeg — kõik on saanud keskkooli hariduse. Noorem tütar on lõpetanud peale selle Queenslandi ülikooli cum laude B. A. tiitliga, ning on praegu Põhja-Queenslandis keskkoolis keelteõpetajaks.

Selle aasta algul müüs K. Onton laste pealekäimisel oma farmi £ 2800 eest ära ning asus ühes abikaasaga oma väimehe mr. Lindströmi farmi Brisbane'i ligidale elama.

Vaatamata oma vanusele on ta kõige parema tervise juures ning alati lõbus seltsimees. Pole ta kordagi oma elus alkoholi pruukinud, ei tea ta ka, mis mõnu suitsetamisel on ning pole ta kunagi haige olnud — välja arvatud, kui kord noormehena Venemaal hobuse seljast kukkudes jala nikastas.

Eestlaste hulgas viibides ei väsi Onton kunagi igasuguseid lugusid jutustamast.

„Kord Venemaal oli kaupmees, kellel oli 4 kaalupommi, milledega võis ta 1 naelast kuni 40 naelani kaaluda igasugust raskust. Kui raske oli iga pomm?“ See on üks tema populaarsemaid pähkleid, mida ta annab igale eestlasele pureda — kahjuks pole ükski sellega veel toime saanud. Huvitav oleks, kui palju lugupeetud „Välis-Eesti“ lugejaid suudab seda lahendada?

Omast farmist tõi ta kaasa treipingi, millel ta armastab välja treida igasuguseid puust tarbeasjakesi — nendega on ta näitustel ka auhindu saanud. See on tal pea „hobby'ks“. Teiseks armastab ta väga loomi, lehmi eriti, kellega ta on eluaja tegemist teinud. Näitustel võis ta päevade viisi nende hulgas viibida, neid hinnates, häid ning pahu külgi uurides jne. Ehk ta küll oma väimehe farmi pidi puhkama tulema, on ta varahommikul harjunud kombe järel üleval, nokitsetes siin-seal ning tundes head meelt oma leiutistest ning kätetööst.

Meie kõikide Queenslandi kui ka üle Austraalia eesti sõprade südamlilik käepigistus tusedale töömehele ning soovime talle veel palju, palju helgeid ning päikesepaistelisi päevi tulevikus!

K. L.

Suur tulekahi a/s. A. M. Lutheri vineerivabrikus.
Vaade põlevale vineerikulvatushoonele, millest jäid järgl vaid seinad.

Kodumaa sõnumid.

Eesti Kaubandustööstuskoja täiskogu koosolekul 12. juulil koja esimees J. Puhk tõi ette andmeid 1937. a. majandustegevuse kohta Eestis, ning märkis kokkuvõttes, et sõltuvuses maailmamajanduse soodsast konjunkturist tuleb 1937. aastat lugeda Eesti majanduses kõrgkonjunkturi aastaks.

Võttes pangandust majandusehu baromeetriks, võib rahaturgu jälgides kinnitada esmajoones raharingvoolu suurenemist. Eesti Panga emissioon tõusis aasta lõpuks 49,1 milj. kroonile, mis on suurem eelmise aasta omast 4,6 milj. kr. võrra. Emissiooni tõus oli kahilemata tingitud majandusliku käibe suurenemisest.

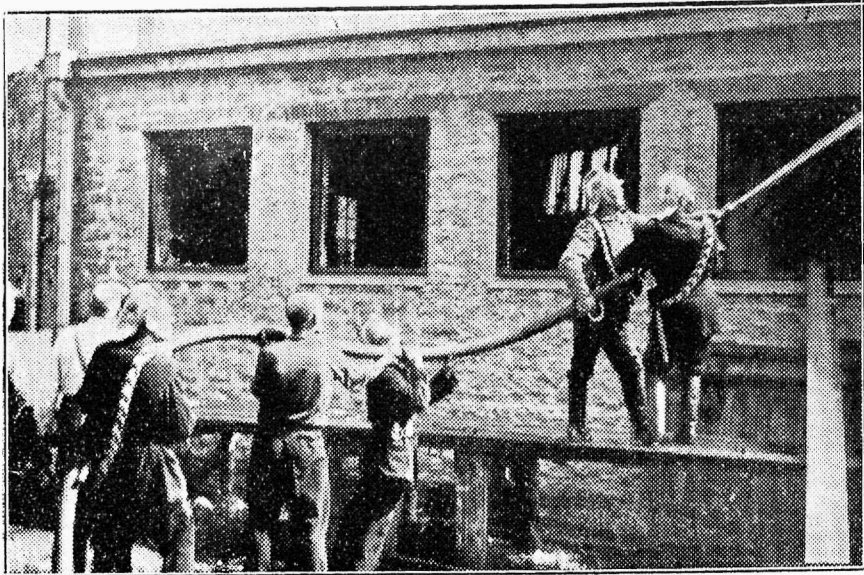
Kommertspankade läbikäigud tõusid, samuti kasvasid nii hoiused kui ka laenud, kusjuures hoiuste tõus oli märksa suurem.

Kapitaliturg oli võrdlemisi vaikne, kuna puudusid suuremad võimalused pikajaliste pantlehtede mahutamiseks.

Kaubanduse seisukorda tuleb möödunud aastal hinnata rahuldavaks. Väliskaubanduse käive suurenes eelmise aastaga võrreldes 27,4%. Tõusis nii sissevedu kui ka väljavedu. Kaubabilanss jäi 5,1 milj. krooniga passiivseks, mis on seletatav peamiselt industrialiseerimiseks vajalike tootmisvahendite erakordse sisseveoga.

Ka põllumajandus näitas 1937. a. soodsat arengut. See areng ja ostujõu kasv põhjustasid sisekaubanduse käivete tõusu. Ei tule aga unustada, et see käivete kasv ei olnud kõikjal ühtlane. Suuremalt osalt sündis tõus just sisekaubanduses põllumajandust varustavas osas ning investeerimise iseloomu kandvate kaupade arvel. Linnades on toiduainete ja üüride kallinemine mõjunud pidurdavalt teiste tarbimis-kaupade mahutusele.

Tööstustegevus oli eelmisest aastast tunduvalt elavam, tööstustoodete hin-

Tuletõrjud kustutustöödel Lutheri vabrikus.

nad soodsad ja nõudmine tööstustoodetele suurem.

Tööliste arv suur- ja kesktööstuses kasvab eelmise 1936. aastaga võrreldes, töustes mulgu 1. detsembriks 54,4 tuhandele, mis on 3,5 tuhande võrra suurem 1936. a. arvust samal ajal.

Tehatud töötundide arv tõusis 14% ehk 12 milj. töötunni võrra. Tööstustes maksetud palgasumma tõusis umbes 38 milj. kroonile, mis on üle 8 milj. krooni suurem eelmise aasta omast.

Ka oli ehitustegevus elav, mahutades suurel hulgal tööjõudu.

Laevanduse seisukord paranes tunduvalt, kuna kaugesõidus, kus tegutseb ümmarguselt 80% meie tonnaažist, elati sügiseni prahtituru pideva tõusutähe all; kuigi sügisel toimunud prahtide järsk langus tuli ootamatult, võib Eesti kaubalaevastik siiski möödunud tegevusaastale kui soodsale tagasi vaadata. Ka rannasõit osutus rahuldavaks. Veod tõusid, millega koosnes ka prahihindade tõus. Laevastiku juurdekasv oli 1937. a. siiski üle kahe korra madalam 1936. a. juurdekasvust, mis on tingitud tonnaaži ostuhinna tõusust.

*

Ühenduses juutide väljalülitamisega mitmest Lääne-Euroopa riigist ja nende siirdumise võimalusega väikeriikidesse ning muuseas ka Eestisse, sotsiaalminister O. Kask juuli keskpaigu avaldas ajakirjandusele, et juute Eestisse sisse ei lasta. Nende tung Eestisse po-

legi kuigi suur. Juute-pagulasi on Eestis vaid niisuguseid, kes, varustatult mõne võõrriigi passiga, on õigustatud saama paarikuulise peatusloa.

*

Suurem tulekahj leidis aset Tallinnas pühapäeval, 31. juulil. Puhkes põlema seni selgitamata põhjustel Lutheri vineerivabrik. Tules hukkus vabriku vineerikuivatuse hoone koos kõrgehinnaliste masinatega. Tuleohus olid ka paljud teised vabriku hooned, nii et Tallinna suurem vabrik oli tõsiselt hävinemise hädas. Siiski suudeti teisi hooned päästa. Tulega võitlemiseks oli väljas peagu terve Tallinna tuletõrje 8 auto- ja 3 mootorpritsiga ning 3 veoautoga. Esimesed tullejühitud veejoad ei avaldanud üldse mõju suurele tulele, näis isegi nagu puhkeksid leegid rohkem võimutsema. Alles suurema veehulgaga suudeti tulet jagu saada. Kustutustööd kestsid ligemale üheksa tundi.

Tule läbi tekitatud kahjusumma ulatub ligemale 200.000 kroonini. Tules hukkunud kahe vineerikuivatamise masina väärtus üks oli 160.000 krooni. Kõik masinad ja materjal olid kindlustatud.

Peale tulekahju asuti otsemat teed kuivatushoone uuesti ülesehitamisele, et töö vabrikus ei jääks seisma. Osa töölisi jääb aga siiski ajutiselt töötama.

*

Põhjamaa traditsiooniline haridusnädal peeti k. a. juuli lõpus Eestis, Tartu ligidal Vahil, kuhu oli kogune-

nud üle saja mitmesuguse haridustegelase Soomest, Rootsi, Taanist, Norrast ja Eestist. Töökoosolekul arutati mitmesuguseid põhjamaade haridusalalisi küsimusi ja koosolekute vaheaegadel sooritati väljasõite Eesti kaunimatesse maakohtadesse.

*

Eesti allveelaevastiku sihtkapitali poolt üritatud vanametallide kogumine, mis on kestnud veidi üle kaheksa kuud, on annud tulemusena vanametalle kogusummas 2,55 milj. kg ehk 2550 tonni. Sellest on sihtkapital müünud juba 1240 tonni, $\frac{1}{3}$ kodumaale ja $\frac{2}{3}$ välismaale, ning seeläbi on Eesti sõjalaevastiku suurendamiseks kodanikelt vabatahtlikul teel laekunud 70.000 krooni.

*

Suvekuudel tänava käib eriti hoogsalt tegevus kultuurhariduslikkudes organisatsioonides. Noorsooorganisatsioonid, nimelt ÜENÜ ja maanoored korraldavad maakondlikke suvepäevi, kus kaasa tõmbavad ka riigi juhtivad tegelased, esinedes kõnedega. Riigivõimu tunustava tegevuse tõttu on noorsooliikumine saanud juurde suurt hoogu.

Ka Isamaaliidu tegevus ei ole suvel väibunud. Nii korraldas 6. aug. Isamaaliidu Pärnu maakomitee Pärnu staadionil suure isamaalise õhtu, mis tõmbas kokku rohkesti rahvast.

Erilist tähelepanu äratas sellel isamaalisel õhtul riigivolikogu esimehe prof. Jüri Uluotsa kõne, kus lugupeetav poliitika-tegelane ja teadusmees kõneles meie riiklikest ülesannetest riigi ja rahva hüvanguks. Kõneleja seadis üles seitsme põhilist või käsku, mis on vajalikud Eesti riigi ja rahva olemasolu säilitamiseks ja meie riiklikuks ning majanduslikuks ja kultuuriliseks arenguks.

Esimese eeltingimuseks nimetas ta seda, et rahvas saaks oma majandust korraldada nõnda, et kõik rahvaliikmed oleksid rahuldatusel.

Teiseks eelduseks on, et rahvas oleks haritud ja kultuurne.

Kolmandaks tingimuseks oleks, et meie rahvas arvult kasvaks. Praegu on meie rahvaarv liig väike. Oma väiksuse tõttu ei suuda me sageli seda, mida võiksime. Rahvas, kelle arv ei kasva, jätab oma maa tühjaks kohaks, kuhu võõrad võivad sisse tungida.

Neljandaks tingimuseks on, et meie riigi seesmine elu oleks rajatud sotsiaalsele õiglusele. Igaiüks peab leidma endale soodsa pinna töötamiseks ja töö peab õiglaselt tasutama.

Viiets tingimus on, et riik oleks seatud õigluse ja seaduse alusele. Meie oleme 20 a. jooksul suutnud luua rohkem seadusi kui ükski teine rahvas. See näitab, et eestlasel on seesmiselt suur tarvidus õigluse

järele. Meil ei saa aga rääkida seaduse vähesusest; juristid kurdavad, et seadusi on nii palju, et neis pole kerge orienteeruda.

Kuueandaks põhialuseks oleks riigi enda korraldamine. Kõik, mis seni selleks tehtud, on olnud juhtitud heast tahtest muuta meie riigiehu paremaks. Need katsed annavad aga ainult siis tulemusi, kui elukogemused siin kaasa aitavad.

Seitsmendaks eeltingimuseks on tugev ja püsiv riigivõim. Meie riigikord on demokraatlik ja tugev. Ilmtingimata on vajalik, et oleksime sõjalisest küljest hästi korraldatud. Ainult teiste abile lootes ei jõua me kaugemale. Kui ollakse rahuajal juba hästi korraldatud ja võitlusvalmis, ei tarvitse kedagi kartada.

*

Loomaaia asutamine Tallinna juurde on jõudmas juba teostamisajajärku ja selleks käivad loodushoiu- ja turismi-instituudis hoogsad eeltööd.

Teatavasti on loomaaia asukohana ette nähtud looduslikult ilusamaid kohti Tallinna ümbruses — Pirita jõe Viimsi poolne kallas, millest maamöötdjad on valmistanud topograafilise ülevõtte. Selle alusel hakatakse koostama maa-ala kasutamise kava.

See maa-ala on kaetud metsa ja küngastega, mis loomaaia jaoks on nagu loodud. Peale loomaaia tuleks sinna rahvapark mitmesuguste lõbustustega, botaanikaaed ja vabaõhumuuseum.

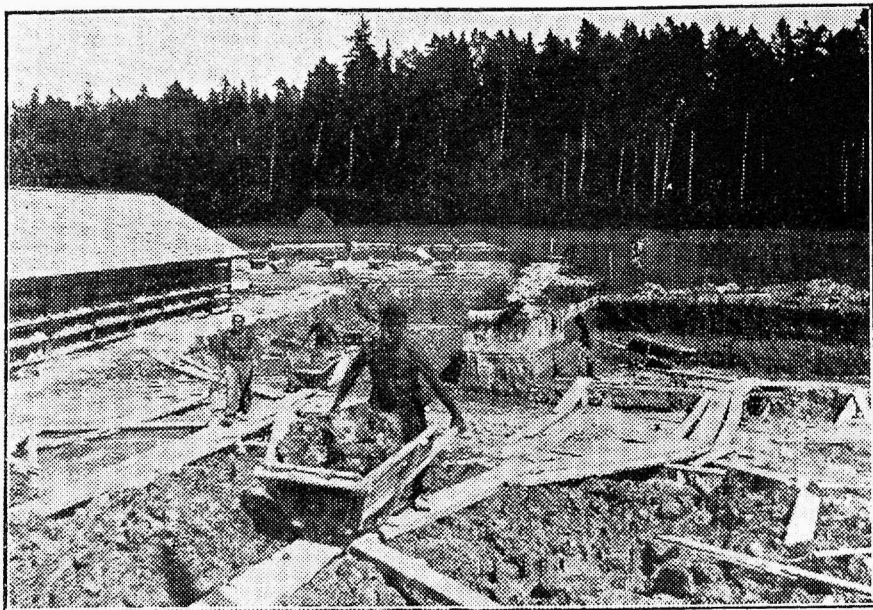
Lähemal ajal esitatakse Tallinna linnavalitsusele ettepanek seadse maa-ala kasutamise kohta, mille järele on linnalt loota luba krundi kasutamiseks ja vajalisteks ehitustöödeks.

Loomaaia asutamise mõtte algataja dir. P. Pätts jutustab, et loodushoiu- ja turismi-instituut võiks loomaaia avada kas või kohe. Neil on üle veerandsaja lubaduse karudele, huntidele, põtradele, kitsedele jne. annetamiseks loomaaeda. Kalandusfirma „Voidemar“ annetas hiljuti instituudile kaks puhastverd šoti poni, kes toodi alles hiljuti šotimaalt. Ponidki jäävad tulevase loomaaia elanikeks.

Loomaaia, lunapargi, botaanikaia ja vabaõhumuuseumi eeltöödeks on moodustatud komitee, kuhu kuuluvad loodushoiu- ja turismi-instituudist dir. P. Pätts, haridusministeeriumist muinsuskaitse inspektor E. Laid, Tallinna linnavalitsusest nõunik P. Sisask ja põllutööstusministeeriumi esindajana metsatalituse abidirektor V. Matiisen. Kui linnalt maa-ala kohta nõusolek saadakse, võivad loomaaia asutamise eeltööd algada kohapeal juba sel sügisel.

*

Juuli lõpus rändasid üle Eesti tugevad äikesevihmahood, kujunedes pat-

Tõrvalla diatomiidikaevanduse üldvaade.
Vasakul kuivatuskuur.

guti otse troopikaliseks vihmavalinguiks. Väik kohati sünnitas ka ainelist kahju.

Ilmastikuolud pärast jahedat varasuve kodumaal paranesid üldiselt süiski niikaugele, et 15. juuliks tehtud kokkuvõtete järele tänavust aastat loodetakse viljasaagi suhtes kujunevat täiesti rahuldavaks. Talvilja lõikust loodetakse keskmisena, suvivilja aga paremana mullusest.

Ka suvituse ja turismi seisukohalt tänavune suvi kodumaal töötab kujueda rahuloldavaks. Väliskülastajate juurdevool Eesti suvituskohadesse suvekuudel püsib eelmiste aastate tasemel, ja juuli lõpus külastasid Tallinna sadamat ka mitmed ookeanilaevad turistidega.

Eesti haruldasemaks maapõue varanduseks on diatomiit, mida võiks nimetada eesti valgeks kullaks, nagu kivisüüt nimetatakse „mustaks kullaks“.

Diatomiit on kriiditaoline kerge erikaaluga mass, mis kõlbab paljudeks otstarveteks. Eriti hästi annab ta end kasutada isolatsioonainena, kuna ta on äärmiselt halb soojusejuht. Selle tõttu kasutatakse teda eriti seal, kus soojuseenergia kokkuvõid on tähtis, nagu aurutorude katmisel jne. Suure hügrooskoopsuse tõttu leiab diatomiit edukalt kasutamist absorhendina ja filtrina värvi-, õli-, suhkru-, viina-, veini- ja lõhkainete-tööstustes, täiteainena kõvakummi-, bakeliidi- ja teistes selletaolistes tööstustes, ning lugematudeks muu-

deks otstarveteks. Ka hambapasta valmistamisel on diatomiit tähtsaks lisaineks.

Diatomiit esineb maapõues mitmes värvitoonis, oleneb lisainete rohkusest, mille moodustavad savi, liiv ja mitmesugused orgaanilised ained. Mida heledama värvi ta omab, seda puhtam on koostis. Tõrvalla kaevandus on rajatud maaalale, kus leidub üsna rohkesti lumivalget diatomiiti, mis koostiselt märksa puhtam kui kollane, sinine või suureprotsendilise rauasisaldavuse tõttu pruunikat värvi diatomiiti.

Eesti diatomiidikaevandus, mis kuulub a.-s. „Eesti Diatomiidile“, asub Narva jõe ääres Tõrvalas, samanimelise suvituskoha läheduses. Diatomiidi toodang katab täielikult siseturu nõuded ja suurem osa läheb ekspordiks.

Eesti diatomiidilademed olevat suurimad Euroopas.

Vabariigi 20. a. juubeli tähistamiseks Tartu kunstiringid asutasid Tartus ainulaadse kunstimuuseumi, kuhu kogutakse ainult Eesti iseseisvusaegseid Eesti kunstnike töid. Muuseum algab tegevust sügisel.

Haruldane õnn sai osaks tallinnase A. Toomla perekonnale juuli lõpus, millal jõudis koju A. Toomla 24-a. tütar, kes maailmasõja päevil rinnalapsena oli jäänud kaotsi Poolas, kus ta isa siis teenis telegrafistina. Tütar Janina leiti ühe katoliku rändmisjonäri kaasabil umb-

A. Mäevälja-Moorfeldti kirstupanemise talitus Pikakosel.
Ees abikaasa, tema seljataga tütreid.

aasta tagasi Vilno lähedusest, kus ta töötas väikelastekoolis õpetajana. Pärast tarvilike formaalsuste sooritamist poolatariina üleskasvanud neiu 22. juulil jõudis Tallinna, kus rongi päralejõudmisel raudteejaamas õnnelikud vanemad esmakordselt võisid sülelda oma kadunud ja nüüd nägusaks neiuks sirgunud last, kuid kõnelema pidid nad temaga tõlgi abil, sest tütar rääkis vaid poola keelt.

*

Eesti sportlastest tänavu saavutasid rea võite välismail odahetitjad Sule ja Issak; Berliini olümpiaadil tulid nad 19. juulil esimestele kohtadele, esimene neist heites oda 72.22 m ja teine 71.85 m. Stokholmi mängudel 21. juulil tuli kuulitõukes esikohale eestlane A. Kreek, tagajärjega 16.05 meetrit, ning E. Äärma teivas hüppes saavutas teise koha 4 meetriga. Kõik need saavutused äratavad rohkesti

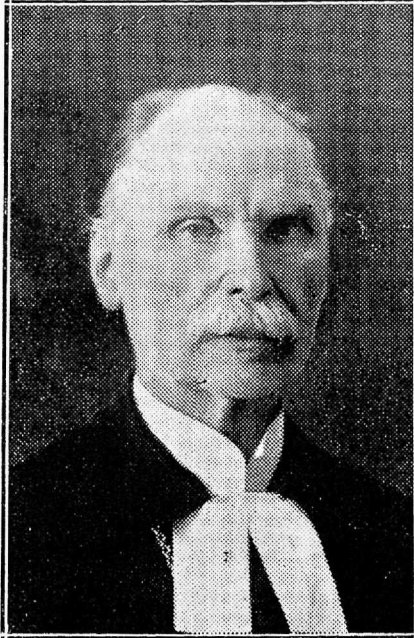
tähelepanu spordimaailmas, kuna nad on maailma spordisaavutuste paremaid.

Eesti-Läti jalgpallimaavõistlusel 20. juulil Tallinnas osutus aga kaotajaks Eesti, tagajärjega 2:0 Läti kasuks. Kaotus loodetakse tasa teha sügisel Balti riikide spordiolümpiaadil.

Eesti esivõistlustel ujumises ja vettehüpetes, mis peeti 6. ja 7. aug., püstitati tervelt 10 uut eesti rekordit. Silmapaistvamaiks ujujaks oli Haapsalus ujuja Egon Roolaid, kes üksi püstitas 4 uut rekordit, nimelt 100 m, 300 m, 400 m vaba- ja 100 m seliliujumises.

*

Suur tuleõnnetus juhtus pühapäeva õösel, 7. aug. Pärnus hotell „Bristolis“, mis asub linna keskel ja on Pärnu silmapaistvamaid hotelle. Tuli pääsis lahti maja kolmandal (vüimasel) korral ja võttis kiiresti õige laia ulatuse. Hotellis peatuja-

Praost emer. A. Mohrfeldt-Mäevälja.

tega õnnetusi ei olnud, kuna kõik jõudsid end õigeaegselt päästa. Kuid hotelli teenija Elisabet Laas, kes meeltesegaduses hüppas pea ees hotelli kolmandalt korralt alla, sai raskeid vigastusi ja suri järgmisel päeval.

Oletatakse, et tuleõnnetus tekkis teenijate hooletuse läbi. Hotelli hoone tegelik väärtus on 200.000 krooni, kinnitatud oli ta ainult 50.000 kr. eest.

*

Tööpõlgajate töölaager algas tegevust 1. augustil.

Laagri esimesteks liikmeteks olid Tallinnast 6 meest, kes on tüübilised Tallinna põhjakihhi esindajad, äärmiselt võidumud ja katkistes rüetes. Keha harimisest nad üldse nähtavasti ei ole hoolinud ja nende peamiseks elulõbaks on olnud denaturaat, mille järgi nad haisesid.

Neile esimestele töölaagri kodanikkudele on hakanud kiiresti järgnema põhjakihhi elamike või nn. „pätte“ ka teistest maakondadest kui ka veel Tallinnast.

Tööpõlguritele antakse pärast seda, kui nad on saunas põhjalikult puhtaks kiiiritud, ühtlane rüetus, mis sarnaneb vangide omale, kuid on ilma triipudeta. Tööle rakendatakse nad kraavide kaevamisel ja muudel seesugustel mullatöödel. Kui mul-

latöö juba selge ja mehed sellega on enam-vähem harjunud, saadetakse nad mitmele poole maaparandustöödele. Mehed oleval algul väga sõnakumulelikud ja distsipliini rikkumisi seni ei olevat ette tulnud.

*

6. klassiloterii lõpploosimisel on rida tähtsamaid võite läinud jällegi nn. „kollektiividele“. Peavõit 50.000 kr. tuli välja juba esimestel päevadel ja läks pooleks — ühe poole võitis Rakvere postiametnikkude kollektiiv. Üks 1000-kr. võit on läinud ühele väliseestlasele. 6. klassiloterii lõpploosimise ajal näib juba ka uue — 7 loterii pilettide müük.

*

8. aug. suri Valgejõel Pikakose talus praost emer. Aleksander Mohrfeldt-Mäevälja 81 a. vanuses. Kadunu põdes siidamenõrkust ja neeruhaigust.

Praost Mohrfeldti loetakse eesti lipu isaks ja ta on silmapaistev ärkamisaegne eesti tegelane. Tema sulest on ilmunud ka rohkesti vaimuliku sisuga kirjandust.

Eesti Üliõpilaste Seltsi asutajana Tartus võttis ta tarvitusele sini-must-valge lipu, mis hiljem kujunesid eesti rahvusliikudeks värvideks.

Eesti Vab. iseseisvuse manifesti välja kuulutamisel oli kadunu üks neist, kes esimesena kartmatult kandis ette kantslist manifesti teksti.

Ameerika eestlaste kuukiri

«MIEHE TIE»

toob huvitavaid kirjutisi eestlastest P.-Ameerikas.

Tellimishind aastas:

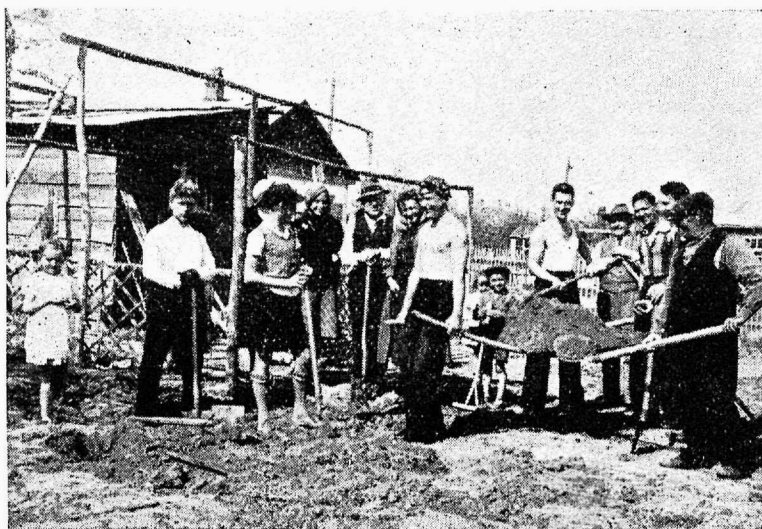
Eestis Kr. 2.—

Välismaal \$ 1.—

Toimetus ja talitus:

310 Lenox Av. New York,
N. Y., U. S. A.

Harbiini eesti
seltskond
omale spordi-
väljakut
ehitamas.

Esimene vasa-
kult: seltsi esi-
mees A. Raevald,
paremal äärmine
„V.-E.“ kaastööl-
ine A. Nortots.

Organiseeritud Välis-Eestist.

Harbiini Eesti Seltsi peakoosolek, spordiväljaku avamine ja võidupüha-oleng.

Harbiini E. S. pidas 29. mail oma aasta-peakoosolekut. Viimase aasta tegevus, vaatamata elu raskustele, on suuresti arenenud. On peetud kaks suuremat pidu: Välis-Eesti aastapidu New Harbin Hotelli avarais ruumes ja 24. veebruari aastapäev Grand Hotellis, siis kaheksa perekonna- ja tee-õhtut. Peale selle on naiskomitee väga elavalt töötanud ja seltsi kassale suureks toeks olnud. Tegevusaasta lõpul oli kassa seisukord väga rahuloldav. Kohalistes dollarites oli kassas 1158,11 ja Eesti kroonides 456,40.

Eelarve kinnitati 910 doll. suuruses, millest suurem osa läheb suvila korraspidamiseks, spordiväljaku kuludeks, raamatukogu täiendamiseks jne. Noorte tuleviku eest on hakatud rohkem hoolitsemise ja neile kõlblikku meelelahutust pakkuma.

Eestseisusse valiti endised liikmed tagasi: A. Lõhmus, A. Raevald, G. Pedai, R. Grünberg, kuna viiendaks liikmeks ärasõitnud hra Rautmanni asemele valiti majjanik-pensionär A. Tori. Rõhuva häälteenamusega valiti esimeheks A. Raevald tagasi. Surma läbi lahkunud liikmeid K. Eltermanni ja J. Vahtkerli austati püstitõusmisega. Uuteks liikmeteks võeti vastu K. Mark, P. Kõiv, A. Nortots ja A. Jakobson. Põhikirja täiendati ühe paragrahvi, mille järele seltsi liikmeks võivad olla kõik Eesti Vabariigi kodanikud, rahvusele vaatamata, kuna varemalt see oli lubatud ainult eestlastele.

Peale koosolekut, mis peeti konsulaadi ruumes, sõitsid kõik osavõtjad rikkadel pikas hanereas Sungari ääre ja sealt lootsikuil suvila avamisele. Suvila asub otse Sungari kaldal väga kenas kohas. Selts võttis oma alla neli tuba alumisel ja kaks tuba ülemisel korral. Et krundil oli telliskivipõletamise vana ahi, siis tuli krunt tasandada ja ligi kümmetuhat puuda liiva ühest kohast teise tassida, millise töö seltsi liikmed omal jõul nelja nädala jooksul ära tegid.

Suvila avamisest, peale kohaliste eestlaste, võtsid osa ka läti ja leedu konsulid ja Dairenist siia sõitnud võõrad. Ka hra Astile, kes Jaapanis viibib, saadeti kutse, kuid kahjuks tema puudus.

Avakõne pidas konsul A. Lõhmus, mille lõpul lauldi hümmi. Samal ajal tõusis suur rahvuslik lipp 20 meetri kõrgusesse masti.

Kahes toas ja lehtlas olid naiskomitee poolt pr. E. Pedai juhatusel laud kaetud kokkutulnud osavõtjatele. Lauakõned pidasid õpetaja J. Drisul ja esimees A. Raevald. Kirjatoimetaja laskis elada kõiki tegelasi ja vaevanäggijaid.

Pärast pidusööki oli noorte jõukatsumine uuesti avatud võrkpalliväljakul.

Väsinult istusid siis kõik osavõtjad teelauda. Alles keskööl kõik pidulised rattasid ülevas meeleolus eesti laulude saatel üle peegeltasase Sungari kodu poole.

*

23. juunil selts pühitses võidupüha Sungari jõe taga oma suvilas. Spordiväljak oli

ilustatud värviliste laternate ja maaspõlevate tõrvatopsidega.

Keset väljakut põles jaanituli. Noored eh-tisid end põllulilledest punutud pärgadega. Kui jaanituli lõõmas, hakkas massiline üle tule hüppamine, mis palju nalja sünnitas.

Daamide Komitee poolt oli kaetud õue väljaku ääre ühislaud 60 inimesele, kus ei puudunud eesti toidud ja kapakali.

Lauakõnes tuletati meelde tänast kodumaa suursündmust — laulupidu, lauldi eesti laule ja lasti isamaad elada.

Keskööl tuli kõva piksevihm, mis kestis mitu tundi ja mille tõttu kõik piduvõõrad õõbisid suvilas neljas ruumis värskeil heintel. Alles järgmisel hommikul lahkusid nad üle-vas meeleolus. **Ats.**

Harbiin, 25. VI 1938. a.

Buenos Airese eestlaste seltsi-tegevusest.

Eesti selts „Estonia“ Buenos Aireses aren-dab oma tegevust ruumides, mis asuvad elav-ras rajoonis südalinnas, Tucuman 780, teisel korrall. Siin on oma suurem ruum koosolekute ja koosviibimiste jaoks, raamatukogu-ja lugemistuba ning einelauaruum, mille juure kuulub einelauapidaja eluruum ühes kööbiga. Einelauda peab A. Jõesberg.

Pidude ajal on siin rohkesti eestlasi koos, nii seltsi liikmeid kui ka mitteliikmeid. Pea-aegu iga kuu korrallatakse üks pidu. Viimati oli pidu 18. juunil, mis ühtlasi oli jaanipeoks. Oli koos ligemale 100 inimest, nii et iste-kohtadest tuli puudus. Eeskavas esines eriti mällujäävalt tantsutrupp pr. Jodardi juhatusel. Eeskavale järgnev oleng kestis hilja õõni ja järgnes veel järgneval pühapäevalgi.

Seltsi aastapeakoosolekuga on juhatusel raskusi, kuna seltsi liikmed ei tule koosolekule. Peale kahekordseid kutseid saatis ju-hatus liikmetele pikema üleskutse, milles kol-mandat korda kutsuti liikmeid peakoos-olekule 2. juuliks s. a.

Sao Paulo Eesti Selts „Uus Kodu“ ajutiselt seisma.

Uus dekreet-seadus, mis Brasiilias maks-ma pandi välismaalaste organisatsioonide kohta, mõjutab ka Sao Paulo Eesti Seltsi „Uus Kodu“ saatust. Nimelt on selts suletud võimude poolt, kuna ta põhikiri ei vasta täiel määral uue seaduse nõudeile.

10. juulil peeti seltsi likvideerimise koos-olekut, kus otsustati seltsi tegevus ajutiselt seisma panna ning valiti kolmeliikmeline komisjon, kes hooldab seltsi varandust ja ajab seltsi asju. Komisjonil valiti: Valter Kalju, Paul Veltson ja Johannes Suursoo.

Tegelikult on seltsi varjusurm sisemise

nõrgenemise loomulik tulemus. Seltsi on vii-nud hingusele hõõrumised, mis on tekkinud konsuli Finn B. Arneseni isiku ümber ja tema tegevuse tagajärjel. Selle tõttu on liikmes-kond lagunenu ja ei olegi seltsis enam õieti isikuid, kes seltsi uuesti registreeriks, põhikirja muudaks seadusele vastavalt ja kannaks sellega seotud kulud. Leedulased, kes asuvad eesti seltsi ruumides allüürnikena, muutsid põhikirja ja jäävad edasi töötama.

Loodame, et kui laheneb uue konsuli kü-simus, kellena Sao Paulo eestlased soovivad tingimata näha eestlast, ka eesti seltskond uuesti oma üksmeele leiab ja seltsi uuesti ellu kutsub, sest ei oleks loomulik, et elu-jõulisemaid ja suuremaid Välis-Eesti seltsi, nagu seda oli „Uus Kodu“, hääbub üksmeele puudumise tõttu, seda enam, et Sao Paulo arvukas eestlaskond oma seltsi tõsiselt vajab.

Eestlaste koosviibimine võidupüha puhul Rio de Janeiros.

Võidupüha puhul, 23. juunil s. a. korrall-das Brasiilia Eesti Ühingu Rio de Janeiros omavahelise koosviibimise õhtusõõgiga ühin-gu liikmetele ja kutsutud külalistele. Sel-lega avanes jällegi võimalus meie kodu-maad ühiselt meelde tuletada ja saada uut hoogu tegevusele tulevikus. Kahjuks see tähtis sündmus sattus äripäevale, mistõttu ka pidudele tuli aegsasti lõpp teha, kuigi oleks kõigil veel tahtmist jatkunud edasi lõbutsemiseks.

Osavõtjate tuju järgi otsustades, võis koosviibimist pidada täiesti kordalainuks. Võidupüha kohase laukõnega esines V.-E. Ühingu kohapealne esindaja Jüri S a n d e r, meelde tuletades vaprate esivanemate võitlus-päevi, sütitades uutele võitudele ja uutele saavutustele nooremat põlve. Kõnele järg-nes võimsalt „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“.

Rio de Janeiro, 8. 7. 38. H. Romberg.

Võidupüha ja jaanipäev New Yorgi eestlaskonnas. Selts kolib.

New Yorgi Eesti Haridusselts pühitses traditsiooniliselt Võidupüha ja jaanipäeva h-ra Tiedebergi farmis 25. ja 26. juunil. Ku-na oli hoolitsetud igasuguste lõbustuste eest, samuti ka suupistete ja keelekaste eest, siis oli tuju pidustustel kõigiti ülev.

Eriti meelejäävad olid vabadussõjalaste meeskoori esinemine tõrvikute valgusel ja Hardy Nurmseni tõrvikute harjutused.

Päris kodumaise külameeleolu löi lõõts-moonika tantsumuusika ja vaevalt oli siis veel neid, kelle jalad püsisid rahulikult.

28. juunil pidas selts oma peakoosolekut, kus arutusele tuli uute ruumide muretse-mise küsimus.

Rio de Janeiro
eestlased võidu-
püha.

Istuvad esiras
(vasakult): Sao
Paulo Eesti kon-
sulaadi sekretär
A. Paju, V.-E.
Ühingu usaldus-
esindaja J. San-
der ja Jüri Vil-
namägi.

New Yorgi Eesti Haridusselts inkorpo-
reeriti New Yorgi osariigi vastavas amet-
asutuses ning sai juriidilise isiku õigused,
mis soodustab seltsi asjaajamist.

Baltimore Eesti Seltsi suvepidu

peeti 3.—4. juulil Sue's Creek'is, Md., ilu-
sal metsastatud merekaldal seltsi liikme G.
Viljamsoni dekoreeritud suvilas Cheasaplake
merelahe ääres, kus on peetud ka kõik eel-
mised suvepeod is. Viljamsoni alalisel lah-
kel vastutulekul.

Külalisi oli ilmunud üle saja paarikümne
autoga. Et pidu asukohta viivad teed keer-
kulised on, siis ei olnud paljud külalised
pidukohta üles leidnud ja olid pärast asja-
tut otsimist tagasi sõitnud.

Eestlasi oli ka naaberlinnadest, kuid siis-
ki vähesel arvil. Selle eest olid meie hõim-
lased-soomlased arvukalt esindatud, neid oli
umbes pool kõigist pidulistest. Keskpäeva
paiku ilmusid kohale ka kutsutud auvõõrad:
dr. P. A. Speek Washingtonist, is. A.
Valdman New York'ist ja mr. H. E. J.
Harding — Ü. R. kongressiliikme kandi-
daat 3. valimise jaoskonnast Maryland'ist;
praegu kinofilmide tsensor.

Dr. Speek pidas lühikese asjakohase pi-
dukõne.

Is. A. Valdman andis oma kõnes edasi
Baltimore E. Seltsile ta suvepeo puhul ter-
vitused N. Y. E. Haridusseltsi ja „Meie Tee“
poolt, tähendades, et Baltimore E. Selts on

Ameerikas Eesti Seltside tihedama omava-
helise läbikäimise algataja olnud ja soovis
soojade sõnadega, et see kestaks veel hoog-
samalt tulevikus.

Pärast auvõõraste esinemist rääkis Eesti
Seltsi nimel nende ridade kirjutaja, tänades
eelkõnelejaid ja kõiki pidulisi lahke ja
elava osavõtu eest ning avaldas oma head-
meelt selle üle, et niipalju soomlasi, meie
vennasrahvast, on Eesti pidule ilmunud.
Eestlaste poole pöörates, kutsus kõneleja
neid elavalt osa võtma Seltsi tegevusest,
sest suure linna elu nõuab meilt tihedamat
koostööd üldhuvides.

Soomlaste esindaja is. Leino rääkis vai-
mustavalt Eesti-Soome sillast, ühisest mee-
lest, keelest, ühisest tööst ja ühisest mine-
viku õöst. Soomlaste hulgas oli ka neid,
kes Eesti vabadussõjast osa võtnud olid.
Selle järele lauldi vaimustatult Eesti hünni.
Soomlased laulsid ühe oma ilusa isamaa-
lise laulu. Dr. Speek oma vastuses soom-
lastele ennustas suurt tulevikku soomesugu
rahvastele.

Suvepeole olid ilmunud ka suuremate aja-
lehtede fotoreporterid ja ajakirjanikud.

Pärast kõnesid, laulmist ja muusikat pidu-
lised võtsid kehakinnitust, mille eest hoolit-
sesid nobedad emandad Miller ja Ploom.
Ei puudunud söögilaua ka jäme rukkileib,
eesti karbikalad ja isegi eesti kapakali.
See oli üks suuremaid ja ilusamaid Balti-
more E. Seltsi suvepidusid. Kõikide juures
oli märgata ühendatud meeleolu.

John Roosman.

Brasiilia eestlasi Tallinnas.
Brasiilia eestlane Karl Ingelman kolme pojaga ja emaga Balti Jaama ees.

Mitmesugust.

Esimene saadetud Brasiilia eestlasi jõudis kodumaale.

20. juulil jõudis Tallinna esimene grupp Eesti valitsuse kuhl ja Välis-Eesti Ühingu algatusel Brasiiliast tagasitoodavaid eestlasi, keda oli koos laste-naistega 55 isikut, kuna üks perekond, Emma, Karl, Jolanda-Ingrid, Ida-Aaliis ja Agela-Daisi Rammid, lahkus rongilt Tartus. Tallinna jõudsid: Artur-Johannes, Elise, Lydia ja Nelly Trei, August, Irina, Alice, Olga ja Linda Jaanberg, kaaks Johannes Rotmeistriit, Harald, Albert, Richard ja Anna Täll, August, Sinaida, Ülo, Eino ja Kalju Jürisson, Karl, Anne ja Benita-Rosalinda Tiisel, Johannes, Vladislava ja Vilma Über, Edgar, Armilda, Hilda ja Ida Dreiberger, Johannes, Marie ja Lydia Lund, Sinaida Reiman, Karl, Arnaldo, Wiktor ja Edgar Ingelmann, Artur, Helmi, Vilma, Elsa ja Anna Treiman, Elisabeth Viljo, Isaskar, Martha ja Ferd. Järmüt, Johannes Havan, Kustas, Juuli, Elga-Lisette, Selma-Miralda, Orta-Aurelie ja Hilja-Koidula Laurson ja Miina Loorberg. Jänestena pugesis Brasiiliaks laevale ja jäid seniks, kuni korraldatakse passi- ja sõidurahaküsimused, Gdymiasse kolm noormeest — August Alpius, Arseni Raud ja Eduard Karin.

Arakadunud ja jälleleitud poegi olid raudteejaamas vastu võtmas välisministeeriumi, Välis-Eesti Ühingu ja Eesti Reisibüroo esindajad. Tulijaile oli Valka vastu sõitnud V.-E. Üh. korraldava toimkonna esimees J. Preast. Välis-Eesti Ühingu Valga osakond korraldas saabujatele südamliku vastuvõtu, üteldes sooje sõnu ja paljudes kaua võõrsil viibinuile kodumaa leiba ja võid kodumaa pinnal.

Tagasitulijate juttude järele olid Brasiilias praegu on halvad. Ainult mõnel üksikul on Brasiilias käsi käinud veidi paremini. Suurem osa väljarännanuid ootab aga pikisilmi kodumaale pääsmist. Tagasi tahavad tulla needki, kes on seal endale soetanud majad, ehasemed. Kuid häda on nendel endi kinnisvarade likvideerimisega, sest keegi ei taha osta ja hinnad on äärmiselt madalad. Paljud ei saa aga tagasi tulla perekondlikel põhjustel, olles abiehus brasiillastega.

Suurelt osalt leidsid tagasitulnud esialgselt peavarju sugulaste juures. Kellel aga omaksed Tallinnas puuduvad, need mahutati Välis-Eesti Ühingu poolt korterisse Gustaf-Adolphi gümnaasiumi turistikodeku ruumesse.

Järgmine, umbes 50-lükmeline grupp Brasiilia eestlasi sõitis välja Santosest 3. ja Rio de Janeirost 4. augustil. Kodumaale nad jõuavad loodetavasti 27. augustil.

7. aug. jõudsid kodumaale kaks Brasiilia eestlast August Alpius ja Arseni Raud, kes jänestena sõitsid kaasa teiste tagasipöörduvate Brasiilia eestlastega. Gdynias tuli neil passita sõitmise eest ära kanda seitsmepäevane arestikaristus. Sealt edasi läks mõlema ränduri reis suurte seiklustega, sest kummalgi ei olnud ei passi ega raha. Varssavini osalt mindi jala ja osalt ihe veoauto otsa peal. Varssavist said nad konsuli abil juba Tallinna.

Kolmas eestlane, kes ka jänesena kaasa sõitis, oli jäänud Gdyniasse sugulastelt raha ootama.

Saabunud ja lahkunud välis-eestlasi.

A.-l. „Rügeniga“ jõudis Stettinist 27. juunil kodumaale suvepuhkusele „Ufa“ filminditleja Edy Rebane.

Norddeutscher Lloyd Bremeni liini kaudu jõudsid 8. juulil Tallinna dr. Vassili Leps Bostonist, kes kavatseb sõita tagasi 23. aug. ja prl. Dorothea Andersen. Samal laevaliinil saabus 12. juulil Arnold Einman.

13. juulil saabusid Rootsi-Ameerika laevaliinil New Yorgist üle Soome a.-l. „Suomiga“ kodumaale Lena Laban, Leida Aron ja Vold. Kulberg.

16. juulil siirdus Karl Richard Undritz Liverpooли kaudu Kanadasse.

18. juulil sõitis a.-l. „Estoniaga“ Rootsi tagasi Edward Swanson koos abikaasa Nadeždaga.

25. juulil sõitsid samal laeval Stokholmi kaudu oma alalistesse asukohtadesse tagasi Välis-Eesti kongressi delegaat Hugo Neumann — Kanadasse, ja Peter Callas — New Yorki.

30. juulil lahkusid a.-l. „Suomiga“ New Yorki John Timpson, John Sepp ja pr. Papa Kyrianos oma lapsega.

Rootsi-Ameerika laevaliinil lahkusid 13. augustil Tallinnast ning siirdusid New Yorki Välis-Eesti Ühingu liikmed Jaan Matson, John Okelman perekonnaga ja pr. Helmi Tamberg. Kaks esimest esindasid New Yorgi Eesti Vabadussõjlaste Ühingut 3. ülemaailmsel V.-E. kongressil. Sama laevaga sõitsid veel New Yorki: pr. Alma Roth, pr. Rosalie Ränk oma pojaga, Fredolf Eunu perekonnaga, prl. Vilma Perem ja perekond Clausen.

Augusti algul saabus Argentiinast kodumaale endise Buenos-Airese eesti seltsi „Ühendus“ juhatusliige Eugen Metsvald.

Koguteos „Välis-Eesti“ tegelased,

mis pidi ilmuma kongressiks, ilmub ettenägemata takistuste pärast sügisel. Seega on ka ettetellimise tähtaeg pikendatud kuni 30. augustini 1938. a.

Teose ettetellimine maksab

välismaale \$ 1.—

Eestis, Lätis, Leedus ja Soomes Kr. 2.50.

Väljaandja

Välis-Eesti Ühing.
P. O. Box 100, Tallinn.

Rootsi-Ameerika liiniga saabub New Yorgist 4. augustil V.-E. Ühingu liige Edgar Pilder ja hr. Raisk ning Georg Lepik.

Eesti aukonsulid Belgias peakonsuliteks.

Eesti aukonsulid Belgias — L. Drugman d Brüsselis ja G. Verbeeck Antwerpenis, on mõlemad kauaaegse tegevuse järele nüüd nimetatud aupeakonsuliteks. Nad mõlemad on Belgias tuntud suurärimehed ja hea seltskondliku positsiooniga. Ühtlasi võtavad nad osa kohalikkude eestlaste seltsitegevusest, mitte keeldudes ka oma abistavat kätt eestlaste ürituste toetamiseks.

Aupeakonsul L. Drugman d käis tänavu mais Eestis, võttes siin Belgia kunstinäituse avamisest osa, kuna ta oli Belgias Eestile kunstiteoste annetamist korradava komitee juhtivaks liikmeks.

Kirjanduslikke uudiseid.

Eesti Kirjanduse Seltsi väljaandel on juulikuul ilmunud:

EESTI KIRJANDUSE SELTSI AASTARAAMAT XXI (1937). 52 lk. Hind 50 s. O. Kesk: UUED TEED TOITLUSES. Mida ja kuidas peame sööma? Teine täiendatud trükk. Uue kodu käsiraamatuid 1V. Elav Teadus 33. 106 lk. Värvilise pildiga. Hind 1 kr., köites 1 kr. 50 s.

ÖNNELIKUD SKANDINAAVLASED. Ülevaade ühiskondlikust elust ja selle reformidest Taanis, Rootsis, Norras ja Soomes. Emile Schreiberi järgi tõlkinud A. Suik. Redigeerinud ja täiendanud N. Ruus ja E. Järvesoo. Elav Teadus 80. 112 lk. 9 illustr. Hind 1 kr., köites 1 kr. 50 s.

A. Kask: TÄNAPÄEVA KIRJAKEELE KUJUNEMISTEEDELT. Mõningaid jooni EKS-i keelekorralduslikust tegevusest. (Aratrükk „Eesti Kirjandusest“ nr. 5, 1938.) 18 lk. Hind 50 s.

Väliseestlased, ärge peitke küünalt vaka alla!

KIRJUTAGE

oma läbielamustest ja elujuhtumistest „Välis-Eesti“ veergudel!

VAADELGE

oma ümbritsevat elu — Te leiote sellest palju, mis panna paberile: kõik see huvitab eestlasi teistes maades ja kodumaal.

Ärge arvake, et peate selleks fingimata olema kirja mees — «Välis-Eesti» kasutab tänuga igat kaastööd. Mis ei leia kasutamist ajakirja veergudel, läheb kasulikuks informatsiooniks Välis-Eesti Ühingu juhatusel ja jääb materjaliks Välis-Eesti liikumise uurijatele.

Suletöö arendab loogilist mõtlemist ja teritab vaimu!

Juhiseid kaasatöötamiseks „Välis-Eesti“le:

Kirjutage ainult lehe ühele küljele ja harvemate reavahedega, et oleks võimalik teha parandusi. Kirjutage selgelt! Pange rõhku **isikunimedele** ja **kohanimedele õigekirjutusele**; muud vead parandab toimetus.

Vastutav toimetaja: Ernst Jürgens, tegevtoimetaja: Eduard Riisman; talitusjuht: B. Tiido.

Ajakiri „Välis-Eesti“ ilmub Tallinnas iga kuu kord.

Tellimishind: välismail \$ 1.— (Ekr. 3.70 või vastav summa kursisediteli järgi muus rahas) aastas; Eestis, Lätis, Soomes ja Leedus Ekr. 2.50 aastas.

Väljaandja: Välis-Eesti Ühingu, V.-Posti 8, ehk postkast 100, Tallinn. Telef. 449-43. Tallinas, 17 augustil 1938.

O.-ü. „Vaba Maa“ trükk, Tallinnas 1938.

*Puhketundidel
on
parim seltsiline*

„UUS EESTI“

Vähese rahaga saate tellida
omale parima seltsilise.

„UUS EESTI“ maksab tellides välismaale Kr. 4.– kuus.

OSCAR STUDE, Tallinnas

Asutat. 1882. a.

EKSPEDITSIOONI ÄRI.

**Inkasso — Kinnitamine — Laeva-
agendid.**

**Oma puksiirid ja laod raudtee
ühendusega. — Oma autopark.**

Koninklijke Nederlandsche Stoomboot
Maatschappij, Amsterdam, esindaja. —

Osakonnad:

Pärnus, Pühavaimu 8.

Tartus, Ülikooli 44.

Valgas, Maleva 2.

Viljandis, Lossi 8.

Telegr. aadress igas kohas: „Studeos“.

Maitsovat ja kosutavat kehakinnitust
võimaldavad

Esto

konservid, vorstid, singid, pirukad, võileivad
ja teised meie tööstuste ja eksporttapamajade odavad lihasaadused
Müügil „LIHATSENTRAAALIDES“ ja kõigis
paremates toiduainete- ja delikatess-kauplustes •

ÜHING „Eesti Lihaeksport“
Tallinna, Tartu ja Võhma eksporttapamajad •

«Rahvaleht»

toob kõige enam teateid väliseestlastest

ja on muutunud sellelõttu kodumaalt eemalviibivate eestlaste lemmikleheks. Oma elava, värskel ja huvitava sisu ning pildirohkuse tõttu on «Rahvaleht» leidnud kõikjal palju sõpru. Tema veergudele ei pääse ükski rida, mis lugejale midagi ei ütleks. Ka kodumaa sündmustest ja välismaa uudistest saate tema kaudu täieliku ülevaate, sest

«RAHVALEHT» ilmub nüüd iga päev!

Tellige „Rahvalehte“ ühenduse pidamiseks kodumaaga!

«RAHVALEHT» maksab tellides välismaale kr. 4.— kuus.
Tallinn, Estonia, Pikk 54-58.